

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
Ekonomisko sistēmu vadības teoriju un metožu katedra

FINANŠU PAKALPOJUMU TIRGUS ATTĪSTĪBAS PROGNOZĒŠANA LATVIJĀ

The Forecasting of Development of the Financial Services market in Latvia

BAKALAURA DARBS

Vadības zinības bakalaura studiju programma

Vides un uzņēmējdarbības vadības apakšprogramma

Autors: **Vadims Oleksečuks**

Studenta apliecības Nr.: vo11008

Darba vadītājs: prof.,Dr.oec. Daina Šķiltere

RĪGA 2015

Anotācija

Bakalaura darba autors ir Vadims Oleksečuks. Noslēguma darba tēma ir „*Finanšu pakalpojumu tirgus attīstības prognozēšana Latvijā*”. Darba mērķis ir izpētīt finanšu pakalpojumu attīstības faktorus un izstrādāt to prognozēšanas modeli.

Darbs sastāv no 3 nodaļām, tajās iekļautas vairākas apakšnodaļas. Pirmajā nodaļā ir iekļauta vispārēja teorija par finanšu pakalpojumu veidiem, funkcijām, to dalībniekiem. Otrajā daļā ir veikta finanšu pakalpojumu statistisko datu analīze. Trešajā nodaļā ir apkopotas rezultatīvās pazīmes attiecīgo faktoru regresijas analīze, kura ļauj noteikt likumsakarības turpmākajai prognozei. Nobeigumā ietverti paveiktā darba secinājumi un priekšlikumi..

Šī bakalaura darba apjoms ir 60 lappuses. Darbā ir izmantoti 35 literatūras un 8 interneta avoti; darbā ir iekļauti 20 tabulas un 11 attēli.

Atslēgvārdi: finanšu pakalpojumi, finanšu pakalpojumu dalībnieki, finanšu pakalpojumu tirgus analīze, finanšu radītāju izpēte, regresijas analīze.

Annotation

The author of the Bachelor paper is Vadims Oleksečuks. Subject of final thesis is “The Forecasting of Development of the Financial Services market in Latvia”. The purpose of thesis is to research financial services development factors and develop its forecasting model.

Thesis consists of 3 chapters that include several subdivisions. First chapter includes general theory of the types of financial services, its functions, their members. The analysis of financial services statistical data was made in the second chapter. The third chapter summarizes the characteristics of the resultant factor regression analysis, which allows to determine the regularities for the further forecast. Conclusion covers the issues and recommendations of accomplished research.

This bachelor paper consists of 60 pages. 35 Literature and 8 Internet sources are used; paper includes 20 tables and 11 images.

Keywords: financial services, financial services members, financial services market analysis, financial indicators research, regression analysis.

SATURS

Ievads.....	5
1. Finanšu pakalpojumi	7
1.1. Finanšu tirgus dalībnieki.....	9
1.2. Finanšu pakalpojumu veidi	19
2. Finanšu pakalpojumu tirgus analīze	30
2.1. Apdrošināšanas pakalpojumu analīze.....	31
2.2. Pensiju statistikas apskats	33
2.3. Ar finanšu pakalpojumiem saistīto investīciju raksturojums.....	33
2.4. Kreditēšanas faktoru izvērtējums.....	34
2.5. Līzinga datu apskats.....	38
2.6. Banku darbības novērtējums.....	39
2.7. Ieguldījumu sabiedrību darbības.....	40
3. Finanšu rādītāju izpēte.....	42
3.1. Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summas izpēte	42
3.2. Faktoru izpēte	43
3.3. Regresijas analīze	44
3.3.1. Regresijas iegūto rezultātu kopsavilkums.....	55
Secinājumi un priekšlikumi	56
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	58

Ievads

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas finanšu pakalpojumi ieguvuši nozīmīgu vietu finanšu tirgū. Izmantojot Eiropas Savienības standartus, finanšu pakalpojumu tirgus attīstība un izaugsme šajā jomā ir izveidojusies arī Latvijā. Līdz ar to finanšu tirgū ir radīta cieša savstarpējas sadarbības saikne starp finanšu sistēmas dalībniekiem. Līdzīgi kā citās Eiropas Savienības valstīs arī Latvijā pastāv noteikti finanšu pakalpojumu standarti, kurus regulē valsts un noteiktas finanšu institūcijas. To darbības virziens ir vērsts valsts ekonomikas attīstības nostiprināšanai un ārvalstu finanšu sakaru paplašināšanai, ieviešot jaunas attīstības sistēmas, kuras ļauj efektīvāk un ērtāk sadarboties ar ES dalībvalstīm.

Finanšu pakalpojumi ekonomiski aktīvām personām ļauj iekļauties mūsdienu finanšu tirgū, izmantojot tā plašās iespējas un informācijas pieejamību par pakalpojuma realizācijas iespējām. Izaugsmes attīstība rada pozitīvu vidi gan tiem, kuri vēlas saņemt šos pakalpojumus, gan tiem, kuri tos sniedz. Tas veido mijiedarbību starp pārdevēju un pircēju. Pastāv dažādi finanšu pakalpojumu veidi, kuri dod pieeju globālu, kontinentālu, valsts vai individuālu mērķu sasniegšanai.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt finanšu pakalpojumu attīstības faktorus un izstrādāt to prognozēšanas modeli.

Šī mērķa sasniegšanai autors izvirza šādus uzdevumus:

- izmantojot speciālo literatūru, izpētīt finanšu pakalpojumu funkcijas;
- izvērtēt finanšu tirgus dalības pārstāvjus;
- raksturot finanšu tirgus dalībnieku darbību;
- apkopot finanšu pakalpojumu veidus;
- atklāt finanšu pakalpojumu būtību;
- analizēt finanšu pakalpojumu statistiskos datus;
- veikt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus.

Bakalaura darba veidošanā tika izmantotas šādas metodes:

- literatūras, zinātnisko rakstu un citu avotu apkope;
- statistisko datu novērtējums;
- regresijas analīze.

Darbs sastāv no 3 nodaļām, tajās iekļautas vairākas apakšnodaļas. Pirmajā nodaļā ir iekļauta vispārēja teorija par finanšu pakalpojumu veidiem, funkcijām, to dalībniekiem. Otrajā daļā ir veikta finanšu pakalpojumu statistisko datu analīze. Trešajā nodaļā ir apkopotas rezultatīvās pazīmes attiecīgo faktoru regresijas analīzei, kura ļauj noteikt likumsakarības turpmākajai prognozei. Nobeigumā ietverti paveiktā darba secinājumi un priekšlikumi.

Bakalaura darba pētījumu periods ir laiks no 2005 - .2015.gadam. Autors ir izvēlējies šo periodu, lai labāk izvērtētu finanšu pakalpojumu un to attiecīgo faktoru statistiku un veiktu precīzāku to prognozi.

1. Finanšu pakalpojumi

Finanšu pakalpojums - sociālā un ekonomiskā grupa saistīta ar naudas transformāciju naudas kapitālā uzņēmumiem un privātpersonām, bankām, apdrošināšanas un investīciju tirgiem, kā arī citiem finanšu pakalpojumiem.

Finanšu pakalpojumu objekts - ir tās, no kura rodas pakalpojumi. Tie ir drošības, apdrošināšanas, bezskaidras naudas norēķinu, banku aizdevumu un citi.

Finanšu pakalpojumu priekšmets ir finanšu tirgus dalībnieki. No vienas puses, tie ir klienti un finanšu pakalpojumu patērētāji, bet no otras puses – finanšu iestādes (juridiskās un fiziskās personas), kas sniedz finanšu pakalpojumus.¹

Finanšu sistēmas funkcijas:

- Sadales funkcija kas īsteno finanšu sabiedrisko mērķi, sniedzot katram uzņēmējdarbības subjektam finansiālo vērtību, kura īpašam nolūkam pastāv naudas fondu līdzekļu veidā. Šī funkcija ļauj uzņēmējdarbības subjektam veikt sākotnējo naudas izplatīšanu mikro līmenī. Makro līmenī finanšu resursu izplatīšanu īsteno valsts caur budžetu. Pārdošanas ieņēmumi ir daļēji vērsti uzņēmuma izmaksu atlīdzināšanai, un otra daļa no tā ir peļņa. Peļņa tiek sadalīta starp uzņēmumu un budžetu.
- Kontroles funkcija, kas saistīta ar dažāda veida stimulu un sankciju izmantošanu, kā arī attiecīgu rādītāju izmantošanu. Svarīgākais no tiem ir uzņēmuma stabila pamatlīdzekļu klātbūtne, zaudējumi, parādi piegādātājiem un kreditoriem. Finanšu kontroles funkcijas īstenošanas instruments ir sniegt finanšu informāciju, kas ir ietverta statistikas rādītājos finanšu un darbības pārskatos. Kontroles funkciju pamats ir monitorings (uzraudzība) par naudas plūsmu. Turklāt šī funkcija neeksistē atsevišķi, bet ir ciešā savienībā ar sadalījuma funkciju finansējumu.²

Loģiski ir pieņemt, ka pirkšana - pārdošana finanšu pakalpojumu jomā būtu jāveic finanšu pakalpojumu tirgū. Tomēr jāatzīmē, ka vēsturē ekonomikas teoriju jēdziens "finanšu pakalpojumu tirgus", nebija iedalīts, bet iekļaujas finanšu tirgus jēdzienā. Lai noteiktu finanšu pakalpojumu tirgu, vispirms ir nepieciešams definēt un noteikt finanšu tirgus robežas. A.M.Kovalevas grāmatā "Finanses" finanšu tirgus ir uzskatāms par tirgu, kurā notiek kapitāla

¹ Подкатилова Е.В РЫНОК ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ И ЕГО МЕСТО В СТРУКТУРЕ ФИНАНСОВОГО РЫНКА, 2006. с.1-10;3с

² Берзон Н.И. Финансовый менеджмент; 5-е изд., М.: Издательский центр „Академия”. 2009, с.648;16-17с.

apgrozība³. A.D.Šermeta un R.S.Saifulina grāmatā finanšu tirgus bija izvērtēts ka finanšu aktīvu tirgus, ar zelta un dārgmetālu, nacionālās valūtas, ārvalstu valūtas, aizdevumu un vērtspapīru elementiem. Iepriekš pieminētos izdevumos pār finanšu tirgus sastāvdaļām autori uzskata: valūtas tirgū, valsts līdzekļu tirgu un akciju tirgu. Naudas tirgus ekonomiskā loma nosaka milzīgu resursu saglabāšanu, ko cilvēce varētu zaudēt, izdarot maiņas darījumu procesus. Bartera ekonomikas izmaksas ir lielas un nauda ir ekonomiska progresa paātrinātājs. Nauda ļauj sabiedrībai veidot ērtāku veidu, ka saglabāt izmaksas, kontrolēt sniedzamo pakalpojumu un produktu daudzumu, veidot attiecības starp partneriem un plānot darījumu vietu un laiku⁴.

Nauda - tas ir ir globāli pieņemts maiņas līdzeklis. Personas pieņem naudu un apmaina to pret precēm un pakalpojumiem. Tie sniedz un ,savukārt, pēc tā apmaiņas procesa, maina naudu pret lietam, kuras personas vēlas iegadāties. Bez šāda apmaiņas līdzekļa cilvēki vērstos atpakaļ pie tiešām apmaiņām ar precēm un pakalpojumiem pret citām precēm un pakalpojumiem, kurus sauc par barteru darījumu, kurš mūsdienās ir ļoti ekonomiski neefektīvs. Tas prasa potenciālo partneru meklēšanu, kuriem būtu nepieciešamība un vēlme pēc piedāvātajām precēm, kas darījuma personai ir vajadzīgas. Šādā veidā barters rada augstas izmaksas, kas ir saistītas ar darījumu meklēšanu.⁵

Vienotā euro maksājumu zona (SEPA). Eiropas Savienības maksājumu integrācijas eiro valūtas bankas pārvedumu vienkāršošana. No 2012. gada marta SEPA sastāvā ir 28 ES dalībvalstis. Projekta mērķis ir pārrobežu maksājumu efektivitātes uzlabošana. SEPA ļaus klientiem veikt bezskaidras naudas maksājumus eiro, lai ikviens, kas atrodas jebkur SEPA zonā varētu izmanto vienu bankas kontu un vienotu maksāšanas līdzekļu kopumu.⁶

TARGET - decentralizēta sistēma, kas ir balstīta uz valstu bruto norēķinu sistēmu reālajā laikā, valstīm kuri izmanto eiro valūtu . TARGET ir viens no lielākajiem un nozīmīgākajiem projektiem, lai integrētu eiro zonu.

Galvenie TARGET mērķi ir:

- Izveidot drošu mehānismu, lai īstenotu pārrobežu maksājumus;

³ А. М. Ковалевоа Финансы и статистика ,Учебное пособие, 1998 .230 с.

⁴ А.Д. Шермет, Р.С. Сайфуллин. Финансы предприятия. Учебное пособие. М.: Инфра , 1998. 343 с

⁵ В.И. Видяпина, А.И. Добрынина и т.д Экономическая теория М.: ИНФРА, 2009. с. 637;с.12.

⁶ European Central Bank. Solution: SEPA, the single euro payments area".

- uzlabot maksājumu efektivitāti starp ES valstīm;
- Palīdzēt Eiropas Centrālajai bankai veikt vienotu monetāro politiku.⁷

1.1. Finanšu tirgus dalībnieki

Pār finanšu tirgus dalībniekiem uzskata kredītiestādes (bankas) un citas finanšu institūcijas, kuras veic finanšu pakalpojumus. Finanšu institūcijas ir iestādes, kas nav bankas, bet tās veic kreditēšanas operācijas, ieguldījumus un citus ar finansēm saistītus pakalpojumus. Pie finanšu institūciju skaita pieder:

- apdrošināšanas sabiedrības,
- pensiju fondi,
- eksporta/importa finansēšanas sabiedrības,
- lombardi,
- investīciju fondi,
- biržas,
- brokeru sabiedrības,
- valūtu pirkšanas un pārdošanas sabiedrības,
- finanšu līzings sabiedrības.⁸

Apdrošināšanas sabiedrības

Atšķirībā no bankām un citām finanšu iestādēm apdrošināšanas kompānijām ir vairākas organizatoriskas formas. Pirmā apdrošināšanas uzņēmumu organizācijas forma sakrīt ar kredītiestādēm un citu finanšu iestāžu organizatoriskām formām, kuru pamatā ir akciju bāze. Šajā gadījumā apdrošināšanas kompānijas emitē akcijas un pastāv akciju sabiedrības veidā. Šī organizācijas forma ir tipiska dzīvības apdrošināšanas sabiedrību, īpašumu un negadījumu apdrošināšanas uzņēmumiem. Otrs apdrošināšanas sabiedrību organizācijas veids tiek saukts par savstarpēju (mutual). Katrs polises ņēmējs ir līdzīpašnieks - tātad uzņēmuma akcionārs, nevis pamatojoties uz akcijām, bet uz apdrošināšanas polises bāzi. Šajā gadījumā uzņēmums neemitē akcijas. Šī organizācijas forma ir ļoti tipiska dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām. Tā ir plaši izplatīta Amerikas Savienotajās Valstīs, Kanādā, Anglijā un Austrālijā. Trešais apdrošināšanas sabiedrību organizācijas veids ir balstīts pēc savstarpējas

⁷ Обзор платежных систем Европейского Союза <http://bankir.ru/tehnologii/s/obzor-platejnih-sistem-evropeiskogo-souza-1366795/>

⁸ Kudinska.M."Kreditēšana" 2008 126.lpp.10.-11..lpp.

apmaiņas (reciprocal). Tāda uzņēmuma būtība ir izveidota uz kooperatīvas sadarbības bāzes un rīkojas kā atsevišķa privātpersona vai uzņēmums. Uzņēmuma dalībnieki, caur centrālo biroju apmainās ar apdrošināšanas riskiem, apdrošinot sevi un nepārdod apdrošināšanu citām peronam. Šie uzņēmumi ir minēti kā iekšzemes apdrošināšanas sabiedrībās vai apdrošināšanas savstarpējas apmaiņas uzņēmumi. Tāds veids ieņem nelielu vietu apdrošināšanas darbībās, un tie galvenokārt darbojas auto apdrošināšanas un uguns negadījumu jomās. Ceturtā organizācijas forma ir tā saucamā "Lloyd" sistēma, kura sastāv no sindikātiem. Apdrošināšanas risks tiek sadalīts starp sindikāta dalībniekiem vai starp visiem "Lloyd" sistēmas locekļiem. Lietas risina brokeri un saņem par to sev samaksu brokeru darbības komisijas veidā. "Lloyd" sistēmu vada īpaša komiteja, kura veic sindikātu darbības pārraudzību un uzņem jaunus locekļus. Šī forma ir raksturīga Anglijai un Vācijai. Apdrošināšanas sabiedrību kapitāla uzkrāšana ir apdrošināšanas prēmiju saņemšana no uzņēmumiem un privātpersonām, kur summa ir aprēķināta, pamatojoties uz apdrošināšanas tarifa vai likmes, kā arī no ienākumu ieguldījumiem (investoriem). Apdrošināšanas sabiedrību kapitāla uzkrāšanās specifika lielā mērā ir ierobežota ar apdrošināšanas prēmiju aprēķināšanu. Tomēr tā ievērojami atšķiras, kad runa ir par dzīvības un īpašuma apdrošināšanu. Visgrūtāk ir aprēķināt dzīvības apdrošināšanas piemiju. Aprēķinot apdrošināšanas likmi uzņēmumam, jāņem vērā trīs galvenie elementi:

- Apdrošināšanas kompensācijas izmaksāšanas fonds (zaudējumu segšana)
- Apdrošināšanas operāciju izmaksas
- Ienākumi no investīcijām.

Bet vissvarīgākais, nosakot apdrošināšanas likmi, ir rezerves iemaksas, kas ir izveidotas ar neto likmi par apdrošināšanas prēmijām (atlīdzināšanas) un pabalstu maksājumu, lai segtu izmaksas un apdrošināšanas operācijas īstenošana. Likmes vērtība ir atkarīga no tā, cik augsts ir iedzīvotāju mirstības līmenis un no paša rezerves atdeves. Ar tabulu palīdzību, kuras satur informāciju par mirstību neteiktā vecumā, tiek nosacīta, kāda būs apdrošināšanas summa, ko atmaksās apdrošinātajam pēc noteikta laika perioda.⁹

Pensiju fondi

⁹ Е.Ф. Жукова ОБЩАЯ ТЕОРИЯ ДЕНЕГ И КРЕДИТА .1998 .359.c

Fonds, no kuras tiek izmaksātas pensijas. Pensiju fondos tiek iemaksātas maksas no darba devējiem un darba ņēmējiem. Fondi pēc tam tiek investēti, lai saņemtu ienākumus un paaugstinātu ienākumu kapitālu kamēr nevajag izmaksāt pensijas. Pensiju shēmas var ietvert pilnu vai daļēju fondu, ņemot vērā fonda maksātspēju, kad tas ir atkarīgs no darba devēja iemaksām, kuras ir nepieciešamas paredzētajām pensijām..¹⁰

Lombardi

Lombards - specializēta kredītiestāde, kura sniedz īstermiņa aizdevumus pret aizņēmēja personisko īpašumu (ķīlu). Atkarībā no specializācijas lombardi pieņem dārgmetālus, sadzīves priekšmetus un nekustamo īpašumu. Lietas vērtēšana notiek pēc pušu savstarpējās vienošanās. Pēc līguma noslēgšanas lietas īpašniekam tiek izsniegta attiecīga naudas summa un lombarda biļete. Lombarda galvenais uzdevums- ātrs un efektīvs veids, kā nodrošināt iedzīvotājus ar skaidro naudu pret kustamo īpašumu ieķīlāšanas. Katru dienu cilvēkiem ir nepieciešams risināt daudzas finansiālas problēmas un jautājumus. Lombards varētu būt viens no problemātisko jautājumu risināšanas veidiem. Lombardu funkcionēšana ir cieši saistīta ar banku darbību. No vienas puses, lombardu uzņēmumi ir organizācijas, kas attiecas uz pakalpojumu sfēru, bet no otras puses - ir daļa no ne banku sistēmas. Pieaugot reālajai konkurencei, šajā sektorā paaugstinās prasības pēc profesionālas kvalitātes vadošajam personālam, lai noritētu efektīva lombardu darbība. Lombardu pārvaldīšanā daudzus lēmumus pieņem nemotivēti, bez pietiekamas zinātniskas un metodiskas iestrādes. Pieņemtie lēmumi bieži ir pamatoti no personiskās pieredzes un intuīcijas, un tie negarantē augstus rezultātus.¹¹

Ieguldījumu fondi

Ieguldījumu fondi ir viens no pirmajiem dalībniekiem vērtspapīru tirgu.

Pastāv divu veidu ieguldījumu fondi:

1. atvērtie fondi
2. slēgti fondi

¹⁰ Экономика Толковый словарь." Издательство "Весь Мир". 2000.

¹¹А. Кирилловых Договор хранения вещей в ломбарде Право и экономика.,№ 8. 2008. С. 53-59

Atvērtie fondi vienmēr ir gatavi veikt darījumus ar brīvas piekļuves līdzekļiem tieši ar investoriem, gatavi pirkt vai pārdot savas akcijas par pašreizējo neto aktīvu vērtību. Tas nozīmē, ka jebkurā laikā, ieguldītājs var pirkt vai pārdot kopfondu akcijas. Kad ieguldītājs pērk vai pārdod akcijas, parādās naudas plūsma no vai fondā.

Slēgtās pieejas fondiem ir noteikts skaits emitējamo paju, kuras intensīvi pērk vai pārdod atklātajā tirgū kā akcijas. Tā kā tirgus cenas pieaug vai krītas, vadoties pēc pieprasījuma vai piedāvājuma attiecīgajā brīdī, šajā fondā paju cenas būs ar prēmiju vai ar atlaidi no neto aktīvu cenas.¹²

Biržas

Fondu birža ir finansiālās starpniecības iestāde ar reglamentētu darba režīmu, kur norīt tirdzniecības darījumi starp pārdevējiem un pircējiem, kuri iegādājas fonda vērtības ar biržas starpnieku piedalīšanos, ievērojot oficiāli pieņemtos noteikumus. Šos noteikumus nosaka kā biržas, tā arī valsts likumdevējs. Jāņem vērā, ka fondu birža kā tāda un tās personāls neveic darījumus ar vērtspapīriem. Birža rada apstākļus šo darījumu apkalpošanai, saista pārdevēju un pircēju, sagādā telpas, konsultāciju un tiesu pakalpojumus, tehnisko aprīkojumu un visu nepieciešamo, lai darījums varētu notikt.¹³

Fondu biržu funkcijas un uzdevumi:

- vērtspapīru tirgus regulēšana;
- tirdzniecības organizācija biržā;
- biržas kontraktu sagatavošana un realizācija;
- finanšu resursu mobilizācija;
- finanšu ieguldījumu likviditātes nodrošinājums;
- biržas cenu kotācija;
- informācijas nodrošinājums;
- biržas darījumu izpildes garantija.

Biržas darbības pamatprincipi:

- personiskā savstarpējā uzticība brokeru un klientu vidū;
- atklātība;

¹² Арсеньев В. Паевые инвестиционные фонды. "Альпина Паблишер", М. 2003 с.160.

¹³ Афонина С.Н. Рынок ценных бумаг. - М., 2009. с.564;с35-37

- regularitāte;
- darbības regulējums, ievērojot stingrus noteikumus.

Biržas strukturālo uzbūvi sastāda: kotēšanas, reģistrācijas komisija, uzskaites nodaļa, klīringa, informatīvi-analītiskais dienests, ārējo sakaru, tehniskā nodrošinājuma, administratīvi-saimnieciskā nodaļa, biržas tirdzniecības noteikumu komisija.

Par biržas biedriem var būt brokeru firmas pārstāvji, kā arī dīleru un banku asociāciju pārstāvji. Biržas locekļiem jāveic iemaksa atbilstoši biržas noteikumiem, un biržā var būt vairāki viņu pārstāvji. Biržas locekļi ir iedalāmi divās kategorijās tie kuri veic darījums uz sava un klienta rēķina un tie, kuri slēdz darījumus tikai uz sava rēķina. Biržas locekļu pienākums ir piedalīties iestādes kopīgajās sapulcēs, veikt iemaksas un ievērot biržas noteikumus.

Biržas ienākuma avoti ir:

- komisijas atlīdzība, kuru iekasē no biržas tirgus dalībniekiem, par katru pasūtījumu, kas izdarīts biržā tajā veikto darījumu ietvaros;
- maksa par preču iekļaušanu biržas vērtspapīru sarakstā;
- biržas locekļu iestāšanas, ikgadējas un paredzētas (plānotas) iemaksas;
- iemaksas tekošajiem zaudējumiem vai nepieciešamo rezervju nodrošinājums.¹⁴

Brokeru sabiedrība

Par brokeru darbību tiek atzīta darbība sakarā ar civilo juridisko darījumu ar vērtspapīriem no klienta un uz klientu rēķina vai savā vārdā un uz klienta rēķina, pamatojoties uz līgumiem ar klientu. Citiem vārdiem sakot, brokeris - juridiska vai fiziska persona, kas veic starpnieka funkcijas starp pārdevējiem un pircējiem, starp apdrošinātajiem un apdrošinātājiem. Tādā veidā darījumi tiek izdarīti klienta vārda no klienta rēķina ar brokera palīdzību. Brokeri var rīkoties arī sava vārda un ar pilnvaroto starpniecību kas noslēdz vienošanos ar klientu. Par darījuma izpildīšanu brokeris saņem atlīdzību vai nu apjomā, kas ir paredzēts ar klienta vienošanos, vai summu, kas noteikta ar biržu.¹⁵

Starpniecības organizācijām un vērtspapīru brokeriem jāatbilst šādām prasībām:

- štatā jābūt speciālistiem ar kvalifikācijas atestātu;

¹⁴ В.Д. Камаева Учебник по основам экономической теории - Изд-во МГТУ, 2007. с.543;с36

¹⁵ Бердникова, Т.Б. Рынок ценных бумаг и биржевое дело. ИНФРА-М, 2002. 270 с.

- jāpieder minimālam kapitālam kas nepieciešams materiālai atbildībai investoru priekšā;
- jāpārvalda uzskaites un atskaites sistēma, kas precīzi atspoguļo operāciju darbību ar vērtspapīriem.

Personām, kuram vērtspapīru tirgū, veic brokeru darbības, ir noteikts :

- finansiālas prasības - pārvaldīt minimālo kapitālu, kas nepieciešams atbildībai investoru priekšā;
- profesionālas un kvalifikācijas prasības - vadītājiem un speciālistiem, lai štatā būtu speciālisti ar kvalifikācijas atestātu;
- organizatoriskās un tehniskas prasības - rīkoties ar izstrādāto uzskaites un atskaites sistēmu, kas precīzi un pilnība atspoguļo operācijas ar vērtspapīriem.
- īpašas prasības - to vidū ir juridiskas personas, kuras veic brokeru pienākumus vērtspapīru tirgū un līdzstrādnieks, kurš veic kontroliera funkciju, ievērojot visstingrākos likumā paredzētos noteikumus.

Brokera galvenās funkcijas ir:

1. būt starpniekam civiltiesisko darījumu īstenošanā ar vērtspapīriem;
2. ka trešajai personai uzņemties atbildību par pirkšanas un pārdošanas darījuma izpildi saistībā ar vērtspapīriem;
3. informatīvā, metodiskā, juridiskā, analītiskā un konsultāciju atbilstība darījumos ar vērtspapīriem;
4. visas nepieciešamas informācijas sniegšana klientu zināšanai, ieskaitot informāciju par iespējamiem riskiem;
5. informācijas atkalšana par savām operācijām ar vērtspapīriem gadījumos un kārtībā, kas paredzēta pastāvošajā likumdošanā.

Brokera un klienta savstarpējās attiecības ir veidotas līguma pamatā. Šajā gadījumā var izmantot kā galvojuma līgumu, tā arī komisijas līgumu. Ja ir noslēgts galvojuma līgums, tad tas nozīmē, ka brokeris izpildīs pilnvarotā lomu klienta vārdā un uz klienta rēķina. Šajā gadījumā par darījuma noslēdzēja pusi kļūst klients un viņš atbild par darījuma izpildi. Ja priekšroka tiek dota komisijas līgumam, tad pie darījuma noslēgšanas brokeris izpilda komisijas starpnieka lomu - savā vārdā, darbojoties klienta interesēs un uz viņa rēķinu. Šajā gadījumā darījumu veic brokeris un ir atbildīgs par darījuma izpildi.

Darbā ar komisijas līgumu klients uz savu klienta rēķinu brokeru kantorī pārskaita nepieciešamo naudas summu, kas paredzēta plānotajiem darījumiem. Klients dod rīkojumu par noslēgto darījumu uz sava rēķina, izmantojot apstiprinātos sakaru līdzekļus, piemēram,

telefonu ar sarunas ierakstu vai faksu. Personālais menedžeris no klienta pieņem iesniegumu, noformē un nodot tālākai izpildei treideriem.¹⁶

Valūtu pirkšanas un pārdošanas sabiedrības

Valūtas darījumu veidi:

1. Steidzami darījumi ar ārvalstu valūtu.

Steidzami valūtas darījumi ir valūtas maiņas darījumi, kuros puses vienojas par piegādi sakarā ar ārvalstu valūtas daudzumu noteiktā laikā pēc tam, kad ir noslēgts darījums pēc maiņas kursa, kas noteikts tā slēgšanas laikā. Šajā definīcijā ir ietvertas divas steidzamās valūtas operācijas īpatnības. Eksistē intervāls laika momenta starp darījuma noslēgšanu un tā izpildi. Mūsdienīgajos apstākļos laiks starp darījuma izpildi (valūtas piegāde) ir nosakāms ka perioda beigas no darījuma noslēgšanas brīža vai jebkurš cits datums vienošanās perioda ietvaros. Steidzamas operācija valūtas kurss fiksējas darījuma noslēgšanas momenta, kaut gan tā noslēdzas pēc paredzētā laika.

Steidzami darījumi ar ārvalstu valūtu tiek veikti šādiem mērķiem:

- valūtas konversija (apmaiņa) komerciālos nolūkos, iepriekš paredzēta valūtas pārdošana vai ārvalstu valūtas pirkšana paredzētajiem maksājumiem valūtas maiņas riska novēršanai;
- spekulatīvas peļņas iegūšana no valūtas svārstībām.

2. "SPOT" valūtas operācijas.

Šīs operācijas ir ļoti izplatītas un sastāda ap 90% valūtas darījumu. To būtība ir pirkšana un pārdošana pēc darījumu partneru bankas noteikumiem pēc darījumu kursa, z kurš ir fiksēts darījumu noslēgšanas brīdī. Spot darījumos noteikts valūtas piegāde notiek uz banku-saņēmēju kontiem. Ar Spot operāciju palīdzību bankas nodrošina savu klientu vajadzības pēc ārvalstu valūtas.

3. "SWOP" valūtas operācijas.

Tā ir valūtas operācija kur notiek pirkšana un pārdošana starp divām valūtām steidzamas valūtas piegādes apstākļos. Swap ietver sevī komercdarījumu veikšanu, banka

¹⁶ Галанов, В.А. Рынок ценных бумаг: Учебник Финансы и статистика, 2004.448 с.

pārdod ārvalstu valūtu ar steidzamas piegādes noteikumiem, uz laiku to arī nopērkot. Ka arī iegādājoties bankām nepieciešamo valūtu bez riska, lai nodrošinātu starpvalstu norēķinus.¹⁷

Finanšu līzings sabiedrības

Līzings ietver sevī vienošanos starp īpašuma turētāju un līzings ņēmēju par īpašuma nodošanu lietošanā periodā pēc paredzētās vienošanās un tajā noteiktās summas, kuru izmaksā katru gadu, ceturksni vai mēnesi. Par līzings objektu var būt jebkura nepatēriņa lieta, tajā skaitā uzņēmumi vai citi īpašuma kompleksi, ēkas, būves, iekārtas, transportlīdzekļi un citi kustamie un nekustamie īpašumi, kuri pilda uzņēmējdarbību. Par līzings priekšmetu nevar būt zemesgabali un citi dabas objekti.¹⁸

Finanšu līzings tipa darījumi ietver sevī speciālu īpašuma iegādes operāciju, kur maksājuma laikā līzings ņēmējs iegūst īpašnieka tiesības. Līzings līguma termiņā līzings devējs uz līzings maksājumu rēķina atgriež sev visu īpašuma vērtību un saņem ienākumus no finanšu darījuma. Atgriezeniskais līzings rada finanšu līzings daudzveidību. Pēc būtības tas ietver sevī divpusēju līzings darījumu- līzings priekšmeta pārdevējs vienlaikus ir arī kā līzings ņēmējs. Šādā operācijā ir tikai divi dalībnieki: īpašuma bijušais turētājs un līzings jaunais pārņēmējs. Rezultāta sākotnējais īpašnieks no līzings maksātāja saņem pilnu iekārtas vērtību saglabājot sev īpašuma tiesības.¹⁹

Banka

Banka - finanšu uzņēmums, kas novērš uz laiku novērš brīvos līdzekļus (depozītus) īslaicīgam aizdevuma veidu (aizdevumi) un darbojas ka starpnieks starp uzņēmumiem, iestādēm vai privātpersonām, kuri veic maksājumus un norēķinus, regulē valūtas apriti valstī un izlaiž naudu un vērtspapīrus apgrozībā (emisija).

Banku sistēma - daudz dažāda veida valsts banku un kredītiestāžu kopa, kas darbojas saskaņā ar kopēju monetāro-kredītu mehānismu. Ietver sevī centrālo banku, komercbanku tīklus un citus kredīta un maksājumu centrus. Centrālā banka norāda emisijas un maiņas,

¹⁷ Камаева В.Д. Экономическая теория: Учебник для вузов. Владос, 2004. 594с.

¹⁸ Лещенко М.И. Основы лизинга: Учебное пособие. Финансы и статистика, 2002. -336 с

¹⁹ Газман В.Д. Финансовый лизинг: Высшая школа экономики. 2-е изд. Изд. дои ГУВШШЭ, 2005. 272 с.

kursa politiku, ir galvenais rezervju sistēmas kodols. Komercbankas veic visu veidu banku operācijas. Tādējādi var teikt, ka banku sistēmas galvenā funkcija ir starpniecība starp fondu pārņemšanu no aizdevējiem aizņēmējiem un pārdevējiem līdz pircējiem²⁰

Banku veidi

Valstīs ar attīstītu tirgus ekonomiku ir izstrādāta divu līmeņu banku sistēma. Augstākajā līmeņi atrodas centrāla banka. Uz zemāku līmeni attiecas komercbankas, kuras iedalās universālajās un specializētajās bankās (investīciju bankas, krājbankas, hipotēku bankas, patēriņa kredītu bankas u.c.), un nebanku kredītiestāžu un finanšu iestādēs (ieguldījumu sabiedrības, ieguldījumu fondi, apdrošināšanas sabiedrības, pensiju fondi, trasta kompānijas, lombardi u.c.).

Lielākajā daļā valstu centrāla banka pieder valstij. Tai pieder oficiālās zelta rezerves, tā veic sabiedriskās kārtības, koriģē monetāras un valūtas attiecības valstī. Centrālā banka veic valsts parāda pārvaldību un skaidras naudas valsts budžeta norēķinus. Centrālās bankas kredītu sistēmas loma ir "Visgalvenākā Banka", kas glabā komercbanku un citu iestāžu obligātas rezerves un brīvas rezerves, sniedz aizdevumus, rīkojas kā aizdevējs pēdējā instancē, organizē valsts sistēmas monetārās saistības kompensēšanu tieši vai caur filiālēm, izmantojot specializētus klīringa namus.

Komercbankas – galvenā kredītu sistēmas ķēdes daļa. Tā veic gandrīz visu veidu banku operācijas. Vēsturiski komercbanku funkcija ir noguldījumu pieņemšana norēķinu kontos, īstermiņa aizdevumi rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumiem un maksājumu veikšana starp tiem. Mūsdienās komercbankas īsteno lielu paplašinājumu, lai veidotu uzkrājumus un ieguldījumus, izstrādājot pieejamo kreditēšanas sistēmu.²¹

Investīciju banka - finanšu iestāde, kas organizē lieliem uzņēmumiem un valdībām piesaistītu kapitālu starptautiskajos finanšu tirgos, sniedz konsultatīvos pakalpojumus, pērkot un pārdodot uzņēmumus, brokeru pakalpojumus. Banka ir galvenais starpnieks, kad notiek

²⁰Ф. Жуков, Л.М. Максимова, О.М. Маркова и др. Банки и банковские операции: ЮНИТИ, 1997, с.224.

²¹Г.И. Кравцова, Г.С. Кузьменко, Е.И. Кравцов и др. Деньги, кредит, банки: Учеб. БГЭУ, 2003.с.527.

tirdzniecība ar akcijām un obligācijām, valūtu, izejvielām un veido analītiskus ziņojumus par tirgiem, kuros tas darbojas.²²

Noguldījumu banka - iestāde, kura apkalpo klientus, galvenokārt, fiziskas personas, kuras vēlas veikt noguldījumus naudas vienībās. Tādu banku klienti varbūt cilvēki ar zemiem ienākumiem, kuri grib, lai viņiem būtu konts ar naudu, kuru var izmantot tikai speciālos gadījumos.²³

Latvijas Banka

Latvijas Banka ir Latvijas centrālā banka – neatkarīga iestāde un Eirosistēmas dalībniece. Latvijas Bankas pamatmērķis ir tāds pats kā pārējo eiro zonas valstu centrālajām bankām un ECB - cenu stabilitāte (jeb patēriņa cenu mērens kāpums). Tas ir būtisks priekšnoteikums stiprai, uz izaugsmi vērstai tautsaimniecībai, un tā sasniegšanai Latvijas Banka piedalās Eirosistēmas monetārās politikas lēmumu sagatavošanā, pieņemšanā un īstenošanā. Rīkojoties sabiedrības un tautsaimniecības interesēs, Latvijas Banka Eirosistēmas ietvaros papildus tam veic šādus pamatuzdevumus:

- pārvalda ārējās rezerves;
- emitē skaidro naudu Latvijā un piedalās skaidrās naudas aprites nodrošināšanā eiro zonā;
- veicina maksājumu sistēmu raitu darbību;
- sagatavo finanšu, monetāro un maksājumu bilances statistiku;
- uztur un attīsta Kredītu reģistru.

Latvijas Banka attīsta makroekonomikas un finanšu analīzi un izpēti, tādējādi liekot drošu pamatu lietpratīgai darbībai šajās jomās. Nozares vadošā eksperta loma palīdz Latvijas Bankai veicināt sabiedrības izpratni par tautsaimniecības un naudas sistēmas pamatiem un aktuālo situāciju.

Izveidot un uzturēt drošu un efektīvu maksājumu sistēmu ir viens no valstu centrālo banku galvenajiem uzdevumiem. Šāda maksājumu sistēma būtiski veicina finanšu sektora attīstību valstī, nodrošinot bezskaidrās naudas norēķinus starp kredītiestādēm un citām

²² Буркова.А. Инвестиционный банкинг в мировой экономике LAP Lambert Academic Publishing, 2011, с.204.;с.14.

²³ Ходачник Г.Э. Основы банковского дела. Академия 2007 г., с.256

finanšu iestādēm. Tikai ar efektīvas maksājumu sistēmas starpniecību valstu centrālās bankas var veikt arī savu galveno uzdevumu – īstenot monetāro politiku. Valsts maksājumu sistēmas galvenie elementi ir finanšu iestādes un sistēmas infrastruktūra (maksājumu tehniskā un administratīvā pārvalde).²⁴

Finanšu ministrija

Finanšu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde finanšu nozarē, kas ietver valsts un pašvaldību budžeta, īstermiņa un ilgtermiņa finanšu politikas, grāmatvedības un komercsabiedrību revīzijas politikas, iekšējā audita politikas, finanšu tirgus politikas, azartspēļu un izložu organizēšanas politikas, valsts un patērētāju interešu aizsardzības politikas dārgmetālu, dārgakmeņu un to izstrādājumu izmantošanas jomā, nodokļu politikas, muitas darbības politikas, sabiedriskajā sektorā nodarbināto atlīdzības politikas un ārvalstu finanšu palīdzības līdzekļu, Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda līdzekļu koordinācijas un izmantošanas vadības politikas, nacionālās (Eiropas Savienības dalībvalsts) komercdarbības atbalsta kontroles politikas (izņemot jautājumus par atbalsta sniegšanu Līguma par Eiropas Savienības darbību 1. pielikumā minēto lauksaimniecības produktu, kā arī zivsaimniecības produktu un mežsaimniecības jomā), kā arī sabiedriskā labuma organizācijas politikas apakšnozares.²⁵

1.2. Finanšu pakalpojumu veidi.

Finanšu pakalpojumu veidus iedala:

- Kreditēšana
- Līzings un noma
- Ieguldījumi (investīcijas)
- Noguldījumi (depozīts)
- Audits
- Naudas pārskaitījumi
- Faktoring
- Vērtspapīru darījumi
- Apdrošināšana

²⁴ <https://www.bank.lv/par-mums/uzdevumi/maksajumu-sistemas-uzdevumi/sistemas>

²⁵ http://www.fm.gov.lv/lv/finansu_ministrija/nolikums/

Kreditēšana

Kredīti ir atlīdzības darījumi, kuros kredītiestāde uz rakstveida līguma pamata nodod klientam naudu vai citas lietas īpašumā. Klientam šie kredīti uzliek pienākumu noteiktā laikā un kārtībā atdot bankai naudu vai citas lietas.

Patēriņa kredīts - tas ir patēriņa preču pārdošana tirdzniecības organizācijām ar atlikto maksājumu vai banku kredīts patēriņa preču iegādei, ka arī dažāda veida personiska rakstura izdevumu apmaksai (maksā par mācībām, medicīniskajiem pakalpojumiem un citiem) Patēriņa kredīta galvenā atšķirības pazīme ir mērķtiecīga fiziskas personas kreditēšanas forma. Patēriņa kredīts var izpausties kā prece vai naudas formā. Naudas aizdevumu saņem bankā un izmanto patēriņa nolūkos. Preci var iegādāties uz nomaksu, to izmantojot mazumtirdzniecībā. Ar šāda kredīta palīdzību realizē ilglaicīgas lietošanas preces, piemēram, automašīnas, mēbeles, sadzīves tehniku. Patēriņu kredīta termiņš parasti sastāda laiku no viena līdz trīs gadiem.²⁶

Hipotekārais kredīts - ir viena no parādnieku īpašuma saistību nodrošinājuma formām, pie kuras nekustamais īpašums paliek parādnieka īpašumā, bet kreditors parādnieka saistību neizpildīšanas gadījumā, iegūst tiesības saņemt kompensāciju uz attiecīgā īpašuma realizācijas rēķina.²⁷

Hipotekāra kredīta principi:

- atklātība un publiskums - katras ieinteresētās personas piekļuve informācijai;
- specializācija - iespēja konstatēt nekustamā īpašuma atbilstību hipotekārajiem noteikumiem;
- uzticamība - ieraksti publiskajos dokumentos, ka konkrētā nekustamā īpašuma attiecībās nav citu tiesību izņemot nodarītas;
- negrozāmība - hipotēka tiek pārtraukta tikai tajos gadījumos, kas tieši paredzēti likumā un līgumā.

Hipotekāro kredītu klasifikācija:

²⁶ Масленчиков Ю. Банковский кредит и возможность снижения кредитных рисков. Бизнес и банки. 2012. - 78с.

²⁷ Иванов, В.В. Ипотечное кредитование. Юность, 2005. 320 с С. 15 - 17.

- pēc nekustama īpašuma objekta: zemesgabali, uzņēmumi, dzīvojamās mājas, dzīvokļi un dzīvojamo māju daļas, vasarnīcas, dārza mājas, nepabeigti celtniecības objekti;
- pēc kreditēšanas mērķa: gatava dzīvokļa iegāde daudzdzīvokļu mājā vai atsevišķas mājas iegāde vienai vai vairākām ģimenēm ka pamata vai papildus dzīvesvietu, iegādājoties sezonālai dzīvošanai, vasarnīcas, dārza mājas ar zemesgabalu iegāde;
- pēc kreditora veida: bankas un nebanku;
- pēc aizņēmējiem ka kreditēšanas subjektiem: ka objekta cēlējs celtnieks, nākamais dzīvokļa īpašnieks;
- pēc refinansēšanas veida: hipotekāro obligāciju izlaide, aizņēmēja iepriekšējie uzkrājumi.
- pēc parāda amortizācijas veida: pastāvīgais hipotekārais kredīts , kredīts ar pārtrauktām izmaksām, kredīts ar vienreizējo dzēšanu;
- pēc procentu likmes veida;
- pēc nodrošinājuma pakāpes.

Vislielāko interesi rada hipotekārais kredīts dzīvokļu iegādei, tas stimulē ekonomikas attīstību un ļauj iedzīvotājiem gūt pārliecību par savu nākotni un valsts izaugsmi kopumā.²⁸

Hipotekāro kredītu dalībnieki:

- aizņēmēji- fiziskas un juridiskas personas, kas vēlas saņemt hipotekāro kredītu, un kurus kreditori kvalificē kā uzticamus un maksāspējīgus. Uz tā pamata tie saņem hipotekāro kredītu;
- kreditori- bankas un citas finanšu kredītu iestādes, kas izsniedz hipotekāros kredītus aizņēmējiem uz viņu kredīt atdošanas iespēju novērtējuma pamata;
- dzīvojamās platības pareidēji - fiziskas un juridiskas personas, kas pārdod citam fiziskām vai juridiskām personām piederošas dzīvojamās platības vai dzīvokļus;
- novērtēšanas aģentūras - licenzētas apdrošināšanas kompānijas , kuras veic neatkarīgu profesionālo novērtējumu dzīvojamajām telpām, kas ir ķīlas priekšmets hipotekārajam kredītam.

Par hipotēkas priekšmetu var kļūt jebkurš nekustamais īpašums, kurš atrodas pilsoņu lietošanas apritē.²⁹

²⁸ Киселев, А.А. Понятие и виды ипотеки // Нотариус. 2005. - с.46-50.

²⁹ Цылигина, Г.А. Ипотека: жилье в кредит. Экономика, 2005.- с358.с. 65 - 66.

•Kredīts apgrozāmo līdzekļu finansēšanai

Šis kredīta veids ir paredzēts fiziskām personām-uzņēmējiem un juridiskām personām ar mērķi viņu nepārtrauktai iekļaušanai ražošanas un tirdzniecības darbībā. Procentu likme par kredītu ir atkarīga no kreditēšanas termiņa un aizņēmēja finansiāla stāvokļa. Apgrozāmo līdzekļu kredīts var izpausties vienreizējā kredīta formā vai atjaunojamo/neatjaunojamo kredīta līnijā.

Kredīta nodrošinājumam banka var pieņemt ķīlu šādos veidos:

- 1) nekustamais īpašums;
- 2) kustamais īpašums;
- 3) galvojums;
- 4) garantijas;
- 5) īpašuma tiesības.

Kredītu noformēšanai apgrozāmo līdzekļu papildināšanai aizņēmējam banka izvirza sekojošas pamatprasības :

- 1) aizņēmējs ir saimnieciskās darbības subjekts un īsteno savu komercdarbību, lai gūtu peļņu;
- 2) aizņēmējs nepārtraukti veic savu uzņēmējdarbību ;
- 3) aizņēmējam ir patstāvīgs konts, privatizēts īpašums un juridiskas personas zīmogs ar savu identifikācijas kodu un nosaukumu;
- 4) aizņēmējam nav negatīvas kredītu vēstures.³⁰

Studiju kredīts:

bankas aizdevums, kas saņemts izglītības apmaksai jebkurā mācību iestādē. Galvenā priekšrocība studiju kredītam ir samēra zemā procentu likme salīdzinājuma ar citiem patēriņu kredītiem. Ne visos gadījumos, ņemot šo kredītu, tiek prasīts aizņēmēja maksātspējas apliecinājums. Var tikt arī izskatīts atmaksāšanas perioda pagarinājums. Šādu kredītu var saņemt uz visu mācību laiku vai tikai daļu no tā.

Kreditēšanas nosacījumi:

- 1) periodiska dokumentu iesniegšana bankai, kas apliecina studenta atrašanos mācību procesā;
- 2) studenta beidzot mācību procesu bankai ir nepieciešams uzradīt diplomu, bet vēlāk iesniegt apliecinājumu, kas apstiprina iekārtošanos darbā un maksātspēju;
- 3) kredīta dzēšana notiek pēc mācību pabeigšanas bankas noteiktajā termiņā;

³⁰ Владимирова, Козлов. Деньги кредит банки. 2006. с.285

4) naudas summa skaidrā naudā aizņēmajam netiek izsniegta, bet tiek pārskaitīta mācību iestādes kontā;

5) procentu likmes ir atkarīgas no noteikumiem, kurus izstrādā katra banka atsevišķi un nav stingri noteikts likmes lielums visām bankām;

6) kredītu mācībām var saņemt personas, kuras ir jau uzņemtas augstākajā mācību iestādē³¹

Overdrafts ir īstermiņa kredīts, kurš ļauj saņemt klientam no bankas papildus līdzekļus ja viņa kontā tie ir beigušies. Tā rezultātā klientu kontā veidojas negatīvs balanss- klientu parāds bankai. Banka un klients savā starpā noslēdz vienošanos kurā nosaka overdrafta maksimālo summu, kredīta iepriekšējos noteikumus, tā dzēšanas kartību un kredīta procentu likmi. Overdrafta parāda dzēšanā tiek ņemtas vērā visas summas, kas ieskaitītas klienta tekošajā kontā. Tādēļ kredīta apjoms mainās, ņemot vērā ienākošo līdzekļu apjomu, kas atšķir overdraftu no parastā kredīta

Investīciju kredīti - ilgtermiņa aizdevumi uzņēmumiem jaunu biznesa projektu uzsākšanai, iekārtu un transporta līdzekļu iegādei, kā arī nekustamā īpašuma iegādei, celtniecībai un remontam. Kā kredītu nodrošinājums var kalpot: uzņēmuma aktīvi, kapitāldaļas un pamatlīdzekļi, nekustamais īpašums, atsevišķos gadījumos papildu nodrošinājums ir uzņēmuma īpašnieku galvojumi, kā arī citi nodrošinājuma veidi.³²

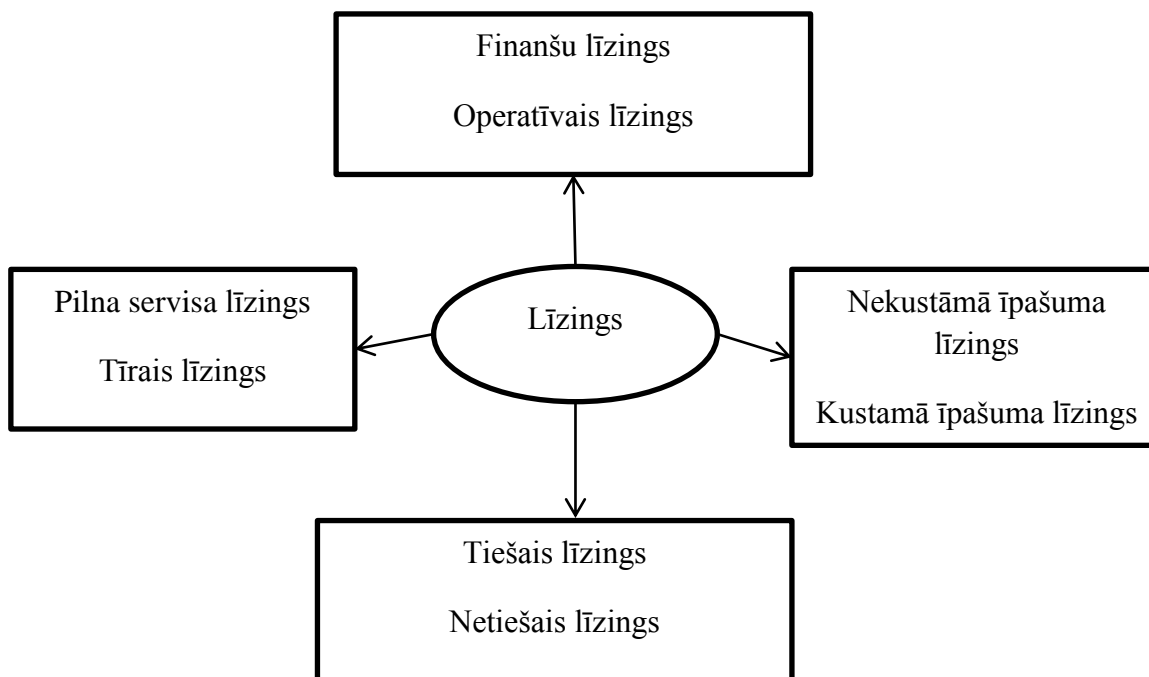
Līzings un noma

Līzings – finanšu pakalpojums, kura rezultātā līzings devējs nodod līzings ņēmējam tiesības izmantot līzings objektu apmaiņā pret līgumā noteiktajiem maksājumiem.³³

³¹ Щегорцов В.А., Таран В.А Деньги, кредит, банки: Учебник для вузов, Юнити-Дана, 2012 ,с.415.

³² Балабанов, Игорь Тимофеевич, Балабанов, Андрей Игоревич Внешнеэкономические связи : Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по экон. специальностям Финансы и статистика, 2000.с.176.

³³ Centrālā statistikas pārvalde <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/termini/lizings-35138.html>

1.1. att. Līzingu veidu klasifikācija.

Avots: Kudinska.M."Kreditēšana" 2008.126.lpp. 32.-33.lpp

Līzingu finansēšanas veidi:

Finanšu līzings - ir līzingu veids, kas paredz līzingu īpašuma pilnu izpirkšanu, līzingu ņēmējs pēc pēdējā maksājuma veikšanas kļūst par priekšmeta īpašnieku.

Operatīvais līzings - ir līzingu veids, kas paredz objekta nodošanu lietošanā līzingu ņēmējam uz noteiktu laiku. Līgumam beidzoties, klientam ir iespēja izvēlēties: pagarināt līzingu līgumu, izpirkt līzingu priekšmetu vai arī nodot priekšmetu līzingu devējam.

Pilna servisa līzings - ir līzingu veids, kas paredz papildu pakalpojumu veikšanu: līzingu devējs veic klienta vietā visa veida apdrošināšanu tajā skaitā, obligāto civiltiesisko apdrošināšanu, KASKO apdrošināšanu, vadītāja un pasažieru apdrošināšanu, līzingu priekšmeta reģistrēšanu attiecīgajos reģistros, maksā periodiskās nodevas, rūpējas par priekšmetu tehnisko apkopi un remontu. Papildu pakalpojumu izmaksas tiek sadalītas uz visu līzingu periodu.

Tīrais līzings - ir līzingu veids, kas paredz līzingu priekšmeta finansēšanu bez papildu pakalpojumu veikšanas.

Tiešais līzings - līzings sabiedrība un līzings objekta pārdevējs ir viena un tā pati persona.

Netiešais līzings - tāda līzings veidā ir iesaistītas trīs personas: līzings ņēmējs, līzings devējs un līzings objekta pārdevējs.³⁴

Faktorings

Faktorings - pakalpojumu komplekss ražotājiem un piegādātājiem, kas veic tirdzniecības darbību uz maksājuma atlikšanas pamatnosacījumiem. Faktoringa operācijās parasti piedalās trīs personas: faktors (faktoringa kompānija vai banka), preces piegādātājs (kreditors) un preces pircējs (debitors). Dažos gadījumos arī var piedalīties ceturta pusestarpnieks, kurš, piemēram, pārstāv laukumu vai elektronisko platformu faktoringu darījumiem. Par faktoringu kompāniju pamatdarbību uzskatāma piegādātāju kreditēšana īslaicīgu debitoru parādniķu izpiršanas ceļā, ievērojot to, ka termiņš nepārsniedz 180 dienas. Starp faktoringa kompāniju un preces piegādātājiem tiek noslēgts līgums par to, ka kompānijas prasību apjomā produkcijas iegādē tiek uzradīti faktūrrēķini vai citi maksāšanas dokumenti.³⁵

Noguldījumi

Noguldījumi (depozīts) ir klienta naudas summa, kura tiek ievietota glabāšanai bankā. Pēc noguldījuma tiek pieskaitīti vai nepieskaitīti procenti. Pēc līguma starp pusēm noguldījums var būt steidzams vai pieprasīts pēc klienta vajadzībām. Bankai ir tiesības izmantot daļu no ieguldīta depozīta, lai īstenotu citu klientu kreditēšanu, tātad depozīti var eksistēt tikai uz papīra nevis materiālā (naudas) veidā. Depozīts ir bankas parāds noguldītājam kurš tiks atmaksāts.³⁶

Audits

Audits-ir uzņēmējdarbības veids, kurš nodarbojas ar neresoru pārbaudījumiem (revīzija), ko veic kvalificēti speciālisti (revidenti), pārbauda grāmatvedības un finanšu ziņas,

³⁴ Kudinska.M."Kreditēšana" 2008.126.lpp. 32.-33.lpp.

³⁵ Деньги. Кредит. Банки: Учебник Высшее образование 2009.С. 163.

³⁶ Алексеева Д. Г., Пыхтин С. В., Хоменко Е. Г. Банковское право. Юристы, 2005 с.479;с.104.

maksājumu norēķinu dokumentus, nodokļu deklarācijas un citas finansiālās saistības un prasības uzņēmējiem, kā arī sniedz citus revīzijas pakalpojumus (grāmatvedības un finanšu informācijas pārskatu uzturēšana un atjaunošana, finanšu konsultācijas par nodokļiem un citiem likumiem u.c..).

Pastāv specializēti revīzijas uzņēmumi. Auditu veic pēc klienta lūguma, pamatojoties uz līgumu vai pēc jebkuru apakšuzņēmēju, valsts iestāžu lūguma. Audita galvenais mērķis ir analizēt uzņēmuma finansiālo situāciju un sniegt ieteikumus to uzlabošanai. Revīzijas var būt obligātas vai iniciatīvas. Izvairīšanās no obligātās revīzijas vai tās kavēšanas īstenošana ir saistīta ar piedziņu, pamatojoties uz tiesas vai tribunāla lēmumu, valsts kases struktūru, valsts nodokļu pakalpojumu un nodokļu policijas iestāžu pieprasījumiem.³⁷

Naudas pārskaitījumi

Naudas pārskaitījums - naudas pārskaitījuma forma, izmantojot bankas vai pasta sistēmu. Naudas paskatījuma struktūrā vienmēr ir naudas vienības sūtītājs, saņēmējs un starpnieks, kurš ņem par saviem pakalpojumiem maksu. Naudas pārvedumi tiek iedalīti iekšējās (atrodas valstī) un ārējās (pārrobežu veidos. Pārrobežu naudas pārskaitījums dažās jaunattīstības valstīs tiek izmantots kā nozīmīgais, un dažreiz galvenais ienākumu avots.³⁸

Vērtspapīru darījumi.

Darījumi ar vērtspapīriem (biržas darījumi) - pabeigtas darbības vai vairākas darbības ar vērtspapīriem un naudu akciju tirgū, lai sasniegtu izvirzītos finansiālos mērķus.

Vērtspapīru operācijas akcijas tirgū var iedalīt trīs grupās:

1. Emisijas operācijas.
2. Ieguldījumu darbības.
3. Klientu operācijas.

Emisijas operācija - saskaņā ar tās ekonomisko mērķi, tās ir pasīvas, ar vērtspapīriem saistītās darbības - izsniegšana un sākotnējais piedāvājums. Šo operāciju būtība ir nodrošināt

³⁷ Борисов А.Б. Большой экономический словарь. Книжный мир, 2003. с.895 .

³⁸ Денежные переводы и прием платежей Центр Исследований Платежных Систем и Расчетов, 2009. с.512

ar finanšu resursiem ekonomisko subjektu, lai izveidotu un palielinātu pašu kapitālu, piesaistītu parādu finansēšanu un palielinātu aprites resursus.

Ieguldījumu darbības - ir aktīva darbība, kuras mērķis ir ieguldīt ekonomiska subjekta pašu vai (un) piesaistītos finansiālos resursus fondu aktīvos.

Klientu operācijas - starpniecības darbības, kuras būtība ir nodrošināt operāciju subjekta pienākumus pret klientiem, vērtspapīru attiecībās un klienta pienākumus tajās pašas attiecībās.

Visus vērtspapīru darījumus var klasificēt kā:

Skaidras naudas darījumi ar galveno mērķi iegūt peļņu no izdarīta darījuma tieši no konkrēta vērtspapīra (piemēram, akcijās dividendes, procentus par obligācijām, u.c.)

Steidzamās darbības, ar galveno mērķi iegūt peļņu nevis no veiktā vērtspapīra darījuma, bet sakarā ar tirgus vērtības izmaiņām, veicot tālāko vērtspapīru pārdošanu.³⁹

Apdrošināšana

Apdrošināšana - ir attiecības starp ekonomikas subjektu un pilsoņu īpašuma mantiskās intereses, iestājoties konkrētiem notikumiem (apdrošināšanas gadījumu) naudas līdzekļu dēļ, kas iegūti no apdrošināšanas pakalpojumu maksas (apdrošināšanas prēmijas). Apdrošināšana ir ekonomiska kategorija, precīzāk, finanšu kategorija. Savā būtībā tā veido apdrošināšanas zaudējuma sadalījumu starp apdrošināšanas dalībniekiem. Tā ir sava veida sadarbība, lai cīnītos ar katastrofām un pretrunām, kas rodas sakarā ar cilvēku īpašumu interešu atšķirībām, kuras iestājas darba tiesiskajās attiecībās.

Apdrošināšana ir uzskatāma par vienu no darba attiecību elementiem. Tas ir saistīts ar kompensāciju par materiālajiem zaudējumiem, kas kalpo par pamatu lai nodrošinātu pastāvīgu un nepārtrauktu reproducēšanas procesu. Atlīdzība tiek veikta skaidrā naudā, tātad darba tiesiskās attiecības, kuras ir apdrošināšanas pamatā, izpaužas caur naudas apriti. Kā finanses, apdrošināšana ir sadalīšanas kategorija. Tomēr tas neizslēdz iespēju izmantot to visos valsts ražošanas posmos: ražošana, sadale, maiņa, patēriņš.

Apdrošināšanas procesā ir iesaistīti divi subjekti:

- apdrošinājuma ņēmējs ;
- apdrošinātājs.

³⁹ Бердникова Т.Б. Рынок ценных бумаг и биржевое дело: учебное пособие ИНФРА, 2002. с.270 .

Apdrošinājuma ņēmējs ir persona, kura noslēdz līgumu ar apdrošinātāju vai apdrošināšanas polises sniedzēju. Apdrošinātais ir uzņēmējdarbības vienība (juridiska un fiziska persona) kurā iestājas konkrētajās apdrošināšanas attiecībās ar apdrošinātāju. Par apdrošinātāju atzīst jebkuras organizācijas uzņēmējdarbības subjektu, kurš veic apdrošināšanas pakalpojumus (apdrošināšanas organizācijas, bankas u.c.), kas saņēmuši licenci apdrošināšanas darbībai. Apdrošināšanu pauž noteiktas rūpnieciskās attiecības, kuras rodas izmantojot un veidojot apdrošināšanas fondu.

Apdrošināšanas fonds ir naudas vai materiālo līdzekļu kopums, kas rodas no apdrošināto personu iemaksām un apdrošinātāja darbības rezultātā. Apdrošinātāja apdrošināšanas fonds tiek veidots no tās lielā dalībnieku skaita, kuri darbojās tajā kā apdrošinātāji. Fonda veidošana ir decentralizēta, jo prēmijas izmaksā katram apdrošinātajam atsevišķi. Tās pastāv tikai naudas formā. Apdrošināto zaudējumu sadala starp visām pusēm, lai izveidotu apdrošināšanas fondu, kas noved pie lielas manevrēšanas spējas un paātrināta apdrošināšanas fonda apgrozījuma rezerves. Apdrošināšanas fonds ir neizstājams elements, kas izriet no apdrošināmā interesēm. Apdrošināmā interese ir apdrošināšanas pasākuma mantiska ieinteresētība. Tā ietver īpašumu, kas ir apdrošināšanas objekts, vai pienākumu pret to, kas var nodarīt materiālus zaudējumus, kuri var būt apdrošinātā vai apdrošinājuma ņēmēja saistības priekšmets.

Apdrošinātā intereses ietver īpašuma īpašnieka netiešas intereses. Interese par īpašuma īpašnieku var ietvert ne tikai īpašumu, bet arī atbildību par zaudējumiem, kas var rasties saistībā ar īpašuma pārvaldību, tātad ar peļņas zaudējumu. Standarta apdrošināšanas seguma noteikumi parasti sniedz tikai īpašuma apdrošināšanu, bet atbildības apdrošināšanas kopumā var ietvert arī citas intereses, kas ir saistītas ar viņu īpašumu. Jebkurā gadījumā apdrošinātā interese nepārsniedz summu saskaņā ar līgumu, un tai nav tiesības dublēt apdrošināšanas segumu.

Netiešā interese paredz sevī nosacījumu, saskaņā ar kuru apdrošinātajai personai nav obligāti jābūt apdrošināmā interesi par apdrošināto īpašumu, bet lai varētu celt prasību (pretenziju) saskaņā ar līgumu, tām ir jābūt interesēm par apdrošināto īpašumu apdrošinātā notikuma rašanās brīdī. Apdrošinātajām interese rodas par apdrošināto, tiklīdz viņš var

atrsties pozīcijā, kurā var ciest zaudējumus pēc negadījuma, par to īpašumu kas ir riska situācijā.⁴⁰

⁴⁰ Балабанов И.Т Риск-менеджмент. МОСКВА ФИНАНСЫ И СТАТИСТИКА. 1996 .с.192.

2. Finanšu pakalpojumu tirgus analīze

Šajā nodaļā ir aplūkoti un izanalizēti dati - statistika, kas parāda konkrētu finanšu pakalpojumu raksturojumu.

2.1.tabula

Jaunizveidoto finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumu skaits

Gads	Jaunizveidoto finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumu skaits
2007	136
2008	245
2009	593
2010	462
2011	402
2012	291

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

Ir apkopti dati par jaunizveidoto finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumu skaitu par periodu no 2007 līdz 2012.gadam. 2009.gadā tika izveidoti 593 jauni finanšu pakalpojumu un apdrošināšanas uzņēmumi.

2.2.tabula

Likvidētie finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumi

Gads	Likvidētie finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumi
2007	179
2008	157
2009	339
2010	315
2011	362

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

2.2.tabulā ir atspoguļoti dati par periodu no 2007. līdz 2011.gadam. Šajos datos iekļautas ziņas par Latvijā likvidēto finanšu un apdrošināšanas darbības veida uzņēmumu skaitu.

Statistika liecina, ka visvairāk šāda veida uzņēmumi tika likvidēti 2011.gadā, bet no jauna 2009.gadā tika izveidoti 593 finanšu un apdrošināšanas uzņēmumi. Ir gadījumi, kad likvidēto uzņēmumu skaits pārsniedz izveidotu uzņēmumu skaitu.

2.1. Apdrošināšanas pakalpojumu analīze

Statistika, kuru apkopojusi Latvijas Apdrošinātāju asociācija par apdrošināšanas sabiedrību parakstīto prēmiju un izmaksāto atlīdzību summām par 2015.gada 1 ceturksni, liecina, ka vispopulārākais apdrošināšanas veids ir veselības apdrošināšana, kura sastāda 26.9% no visa apdrošināšanas tirgus īpatsvara (sk.2.1.tab.). Tālāk ierindojas dzīvības, sauszemes transporta, obligātā transporta īpašnieku un īpašuma apdrošināšanas veidi, kuri sastāda vairāk nekā 10% no tirgus īpatsvara. Izmaksāto atlīdzību statistika liecina, ka visvairāk tiek izmaksātas atlīdzības veselības, sauszemes transporta un obligātas transporta īpašnieku apdrošināšanas atlīdzības. Pēc kopējo parakstīto prēmiju un izmaksāto atlīdzību summas, var secināt, ka apdrošināšana ir pietiekami labs uzņēmējdarbības veids, kurš ļauj gūt samērā lielus ienākumus. Parakstīto prēmiju summa veido 97602853 eiro, bet izmaksāto atlīdzību summa ir 53731426. Tātad uzņēmumi, kuri nodarbojas ar apdrošināšanas sniegšanu, izmaksā atlīdzības tikai 55% no kopējās summas, kuru saņem, parakstot apdrošināšanas polises.

2.3.tabula

Apdrošināšanas sabiedrību parakstītās prēmijas un izmaksātās atlīdzības 2015. gada 1. ceturksnī Latvijas Republikā sadalījumā pa apdrošināšanas veidiem

Apdrošināšanas veids	Parakstītās prēmijas, bruto			Izmaksātās atlīdzības, bruto		
	EUR	Īpatsvars tirgū, %	pret iepriekšējo gadu, %	EUR	Īpatsvars tirgū, %	pret iepriekšējo gadu, %
Veselība	26 286 043	26,9	11,2	12 363 895	23,0	18,5
Dzīvība	18 165 513	18,6	9,7	10 020 376	18,6	-5,5
Sauszemes transports	15 733 015	16,1	5,6	11 715 629	21,8	3,0
Obligātā transporta īpašnieku CTA	13 322 854	13,7	2,8	11 690 645	21,8	31,0
Īpašums	12 987 211	13,3	3,1	4 890 014	9,1	8,4
Vispārējā CTA	3 286 173	3,4	9,5	494 386	0,9	44,5
Nelaiemes gadījumi	2 903 604	3,0	1,6	625 471	1,2	2,3
Palīdzības apdrošināšana	2 171 300	2,2	7,3	691 011	1,3	21,8
Galvojumi	1 158 332	1,2	2,2	404 291	0,8	835,8
Kravas	683 634	0,7	-7,9	471 986	0,9	89,6
Dažādi finansiālie zaudējumi	484 191	0,5	9,0	72 082	0,1	299,9
citi **	136 350	0,1	-72,9	0	0,0	0,0
Kredīti	125 712	0,1	34,6	253 453	0,5	63,5
Kuģi	112 317	0,1	5,8	38 187	0,1	-94,6
Dzelzceļš	39 388	0,0	-43,9	0	0,0	0,0
Transporta īpašnieku CTA	4 809	0,0	-22,3	0	0,0	0,0
Kuģu īpašnieku CTA	2 407	0,0	-68,4	0	0,0	0,0
Kopā	97 602 853	100,0	6,5	53 731 426	100,0	10,7

** gaisakuģu ģpašnieku CTA, gaisakuģu un juridisko izdevumu apdrošināšana

Avots: Latvijas Apdrošinātāju asociācija. Pieejams: <http://www.laa.lv/>

Finanšu un kapitāla tirģus komisijas mājaslapā ir ievietots pārskats par vispārģgo informācijas apdrošināšanas tirģu apskatāmās informācijas par 2014.gadu. Informācija ir sadalģta pa ceturkšņiem. Pēc pēdģjā perioda datiem apdrošināšanas sabiedrģbu skaits Latvijā ir 7, kuru vidģ ietilpst 5 nedzģvģbu apdrošināšanas sabiedrģbas un 2 dzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbas. Latvijas tirģģ figurģ 14 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrģbas, kuru skaits ir divreiz lielāks, nekā Latvijas sabiedrģbu. No ārvalstu sabiedrģbu skaita izceļas Igaunija, kurai ir 4 nedzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbas un 3 dzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbas Latvijas teritorijā. Eiropas Ekonomikas zonas valstu uzraudģbas institģciju iesnieģumu skaits par pakalpojumu snieģšanas brģvģbas principa izmantoģšanu Latvijā liecina, ka ārzemģju uzņģmumi tiecas iekļģt Latvijas tirģģ. Pēdģjā ceturksni tika konstatģts 499 iesnieģumu skaits.

2.4.tabula

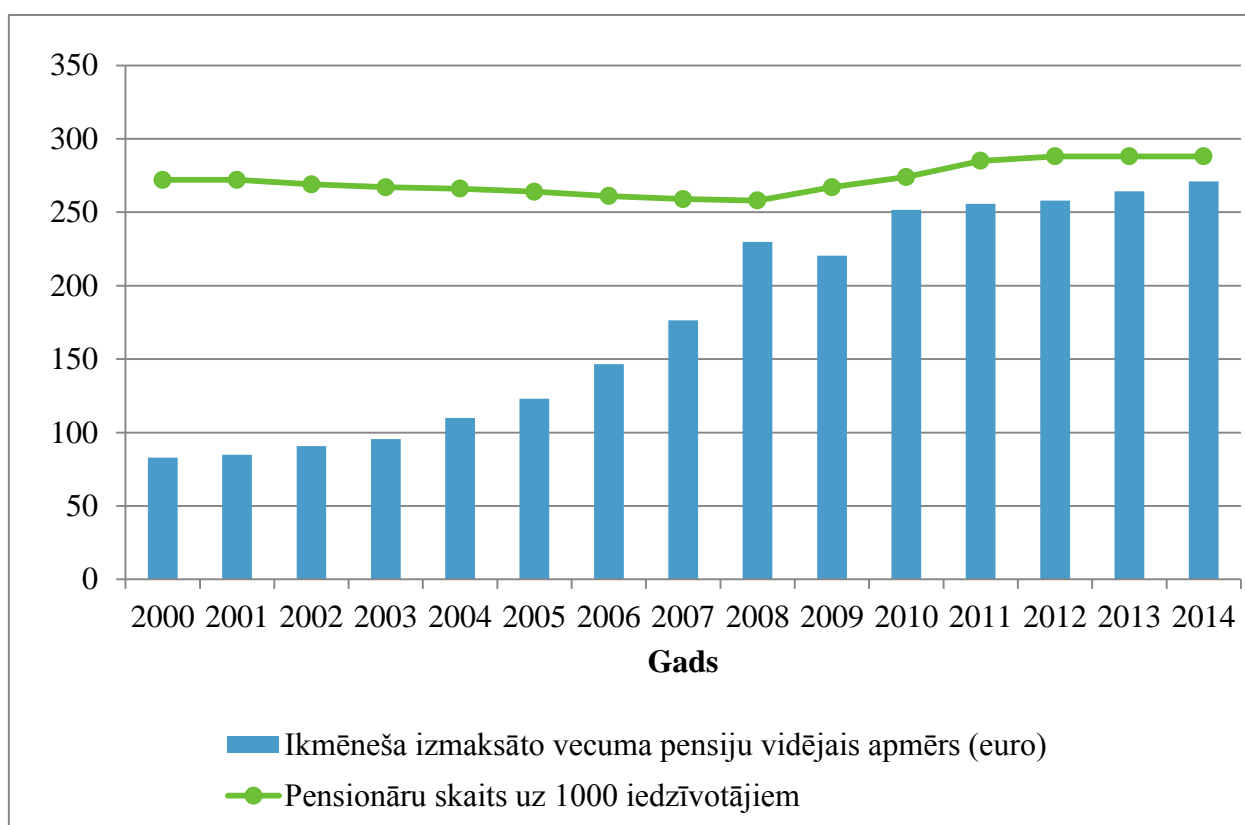
Vispārģģ informācija apdrošināšanas tirģģ

	2014. gada 1 ceturksnis	2014. gada 2 ceturksnis	2014. gada 3 ceturksnis	2014. gada 4 ceturksnis
Apdrošināšanas sabiedrģbu skaits	7	7	7	7
Nedzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbu skaits	5	5	5	5
Dzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbu skaits	2	2	2	2
Ārvalstu apdrošināšanas sabiedrģbu filiāģģu skaits	14	14	14	14
Nedzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbu filiāģģu skaits	9	9	9	9
Zviedrijas	1	1	1	1
Igaunija	4	4	4	4
Francija	2	2	2	2
Polija	1	1	1	1
Lietuva	1	1	1	1
Dzģvģbas apdrošināšanas sabiedrģbu filiāģģu skaits perioda beigģs no	5	5	5	5
Igaunijas	3	3	3	3
Polijas	1	1	1	1
Lietuvas	1	1	1	1
Eiropas Ekonomikas zonas valstu uzraudģbas institģciju iesnieģumu skaits par pakalpojumu snieģšanas brģvģbas principa izmantoģšanu Latvijā	498	504	501	499

Avots: Finanšu un kapitāla tirģus komisija Pieejams: <http://www.fktk.lv/lv/statistika>

2.2. Pensiju statistikas apskats

Izvērtēsim centrālās statistikas pārvaldes apkopotos datus par pensionāru skaitu un vecuma pensijas vidējo apmēru Latvijā periodā no 2000. līdz 2014.gadam. No aplūkotā perioda sākuma līdz tā beigām pensionāru skaits uz 1000 iedzīvotājiem mainījies robežās no 259 līdz 288. Tas liecina, ka pensionāru īpatsvars gandrīz nav mainījies un sastāda no 26% līdz 29% no visa Latvijas iedzīvotāju skaita. Šiem iedzīvotājiem izmaksā ikmēneša pensijas, kuru apmērs apskatītā perioda sākumā sastādīja 82.81 eiro. Pēc 14 gadiem tas palielinājies līdz 270.97 eiro. Šie skaitļi liecina, ka vidējais pensiju apmērs katrā laika periodā (gada) sastāda vidējo pensijas summu, kura ir aprēķināta eiro valūtā.

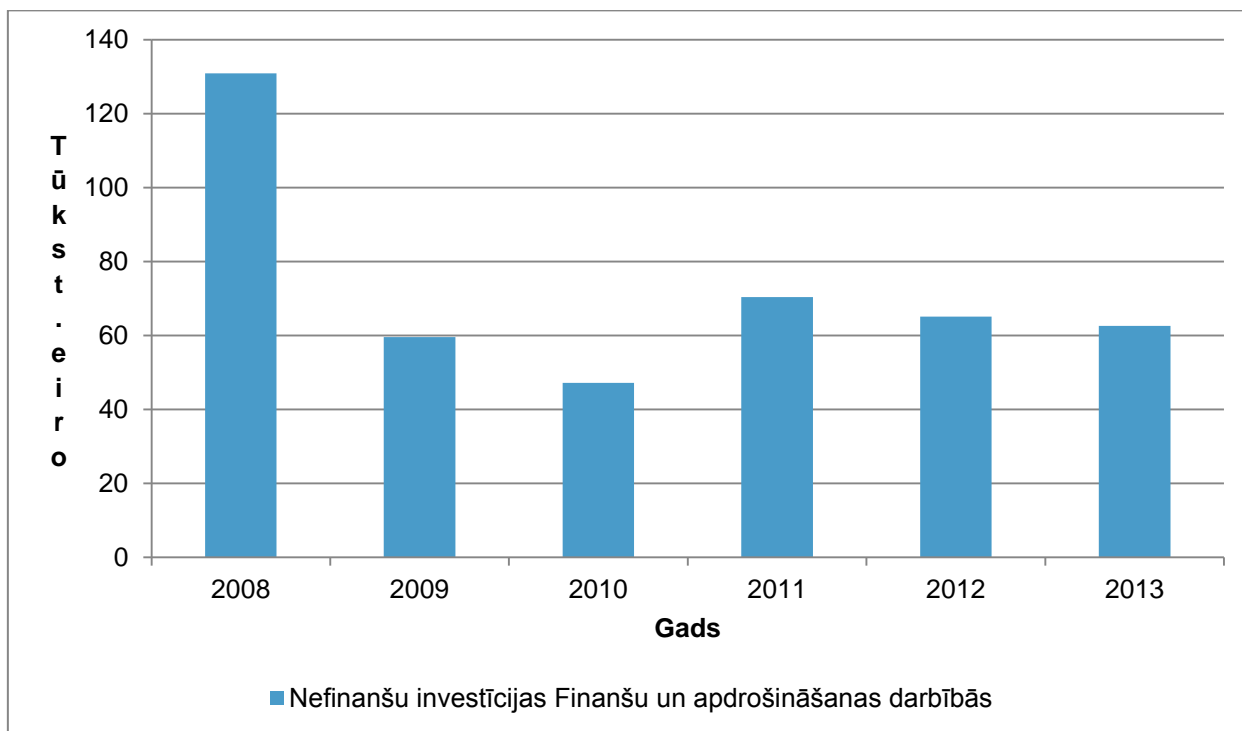
2.1. att. Pensionāru skaits un vecuma pensijas vidējais apmērs Latvijā

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

2.3. Ar finanšu pakalpojumiem saistīto investīciju raksturojums

Lai aplūkotu ar investīcijām saistīto situāciju, no statistikas pārvaldes mājaslapas tika izmantoti dati par nefinanšu investīcijām tieši par finanšu un apdrošināšanas darbības sniedzējiem. Nefinanšu investīcijas satur sevī nemateriālos ieguldījumus - ēkas un būves,

tehniskās iekārtas, inventāru un citus objektus, kuriem ir materiāla vērtība. Arī šajās investīcijās tiek iekļautas par būvdarbiem un citām ar remontu saistītām izmaksām. Tiek apskatīts periods no 2008. līdz 2013.gadam. Sākuma periods- 2008.gads, salīdzinot ar visiem pārējiem, izceļas ar savu lielumu. 130.9 tūkstoši eiro tika investēti finanšu un apdrošināšanas darbības uzņēmumiem un organizācijām. Ekonomiskās krīzes dēļ pārējiem apskatītajiem gadiem nav bijušas tik lielas investīciju vienības, un tās pazeminājušās vairāk kā uz pusi. 2009.gadā investīciju summa finanšu darbībām ir palikusi 59.6 tūkstoši eiro.

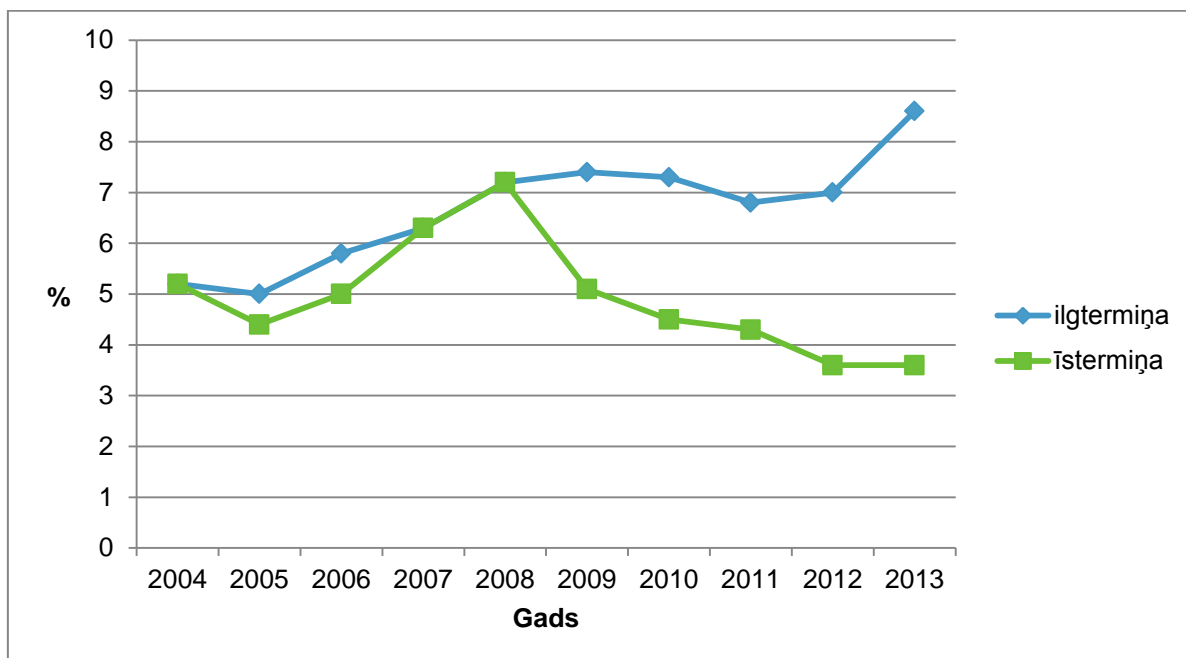
2.2. att. Nefinanšu investīcijas finanšu un apdrošināšanas darbībās

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

2.4. Kreditēšanas faktoru izvērtējums

Kredīti var tikt izsniegti uz ilgu un uz īsu laika posmu, un tiem ir atšķirīgas procentu likmes. Aplūkojot statistiku par vidējām svērtām procentu likmēm izsniegtajiem kredītiem Latvijas kredītiestādēs, uzreiz pamanāma to procentu apmēru atšķirība. Tikai 2004, 2007,2008.gados vidēji svērti procenti bija identiski. No 2008.gada ir pamanāma būtiska procentu atšķirība. Kredītiestādes sāk vairāk diferencēt kredītu ņemšanas periodus, jo kreditējot personu uz ilgāku laiku, kredītiestādei vairāk laika nebūs to potenciālo apgrozāmo līdzekļu, kurus tai varētu izmantot tālākajai peļņas gūšanai, kreditējot citas personas vai

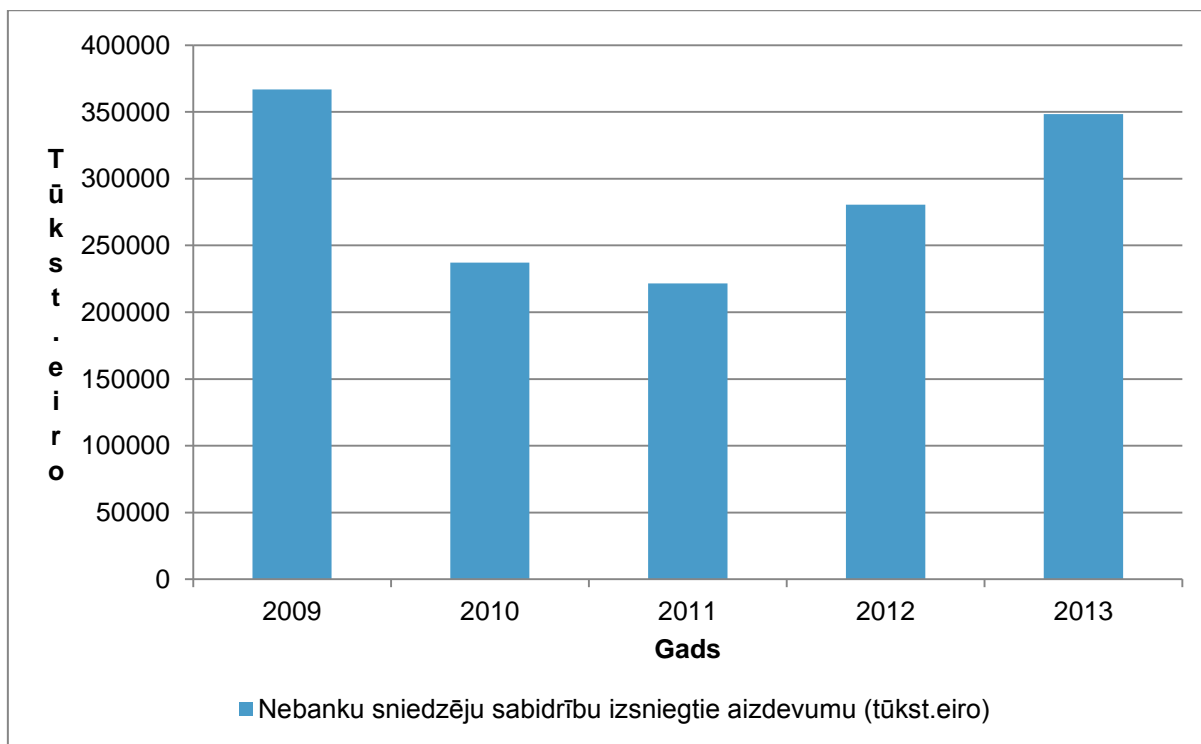
izdarot citas finanšu operācijas, tādēļ uz ilgāku laiku kreditējamais apjoms būs ar lielāku procentu likmi, lai tā gaidāmais laiks atmaksātos. 2013.gadā tiek pamanīta vislielākā procentuālā starpība, tā sastādīja 5% . Šīs starpības dēļ kredītņēmējiem ir jāaizdomājas, uz cik ilgu laika periodu viņiem ir vērts ņemt aizdevumus.

2.3. att. Vidēji svērtas procentu likmes izsniegtiem kredītiem Latvijas kredītiestādēs.

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

Mūsdienās nebanku aizdevumu sabiedrību pakalpojumu izmantošana ir ļoti aktuāls veids, kā gūt nepieciešamos ātros naudas līdzekļus. Dažreiz, kad persona grib paņemt aizdevumu, viņai ir jālemj, kurā kredītiestādē vērsties. Ir zināms, ka apkalpošana bankās ir ilgs process- dokumentu noformēšana un pārbaudīšana, izsniedzamo kredītu apjoma limita noteikšana, balstoties uz ienākumiem un citi procesi, kas pārtērē laiku. Nebanku sfēra pārstāv ātro kredītņēmšanas procesa veidu, kur nav nepieciešams stāties rindā un veikt ilglaicīgas operācijas.

2.4. att. Nebanku aizdevumu sabiedrību izsniegtie aizdevumi.

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

No nebanku aizdevumu sabiedrību pakalpojumu sniedzēju mājaslapas ir iespējams noformēt pieteikumu un jau pēc dažām minūtēm vēlams kredīts jau būs kontā. Bet tas ir aktuāli tikai mazajiem kredītiem uz īslaicīgu periodu. Statistika par nebanku kredītu sniedzēju sabiedrību izsniegtajiem aizdevumiem par periodu no 2009. līdz 2013.gadam liecina par to, ka 2013.gada. beigās Latvijas monetārajām iestādēm, valsts struktūrām, mājsaimniecībām un citiem, ir paņemti kredīti par apjomu 348 tūkstoši eiro. 2011.gadā ir fiksētas to vismazākās aizdevumu summas apjoms, kurš sastādīja 222 tūkstoši eiro. Salīdzinot apskatāmā perioda sākumu un beigas, ir redzama atšķirība tikai 20 tūkstoši eiro apjomā.

2.5.tabula

Iedzīvotāju īpatsvars, kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu (%)

Gads	Iedzīvotāju īpatsvars, kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu (%)
2005	25,2
2006	15,2

2007	9,4
2008	13,9
2009	21,3
2010	25,2
2011	25,2
2012	24,4
2013	22,4
2014	21,5

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

Statistika par iedzīvotāju īpatsvaru (sk.tab.2.3) , kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu, ir pieejama par periodu no 2005. līdz 2014.gadam. Latvijā 2009.gadā tika konstatēts vislielākais šo radītāju procents, kurš sastādīja 25.2%. Tas nozīme, ka vairāk kā ceturtdaļai no visiem Latvijā esošajiem iedzīvotājiem bija grūtības finansiālajos jautājumos. Pat kredītņemšana nepaildzēja tos atrisināt. No 2009. līdz 2014.gadam procents sāka pazemināties un pēc jaunākajiem datiem sastāda 21.5%

2.6.tabula

Valstī noteikta minimālā mēneša darba alga

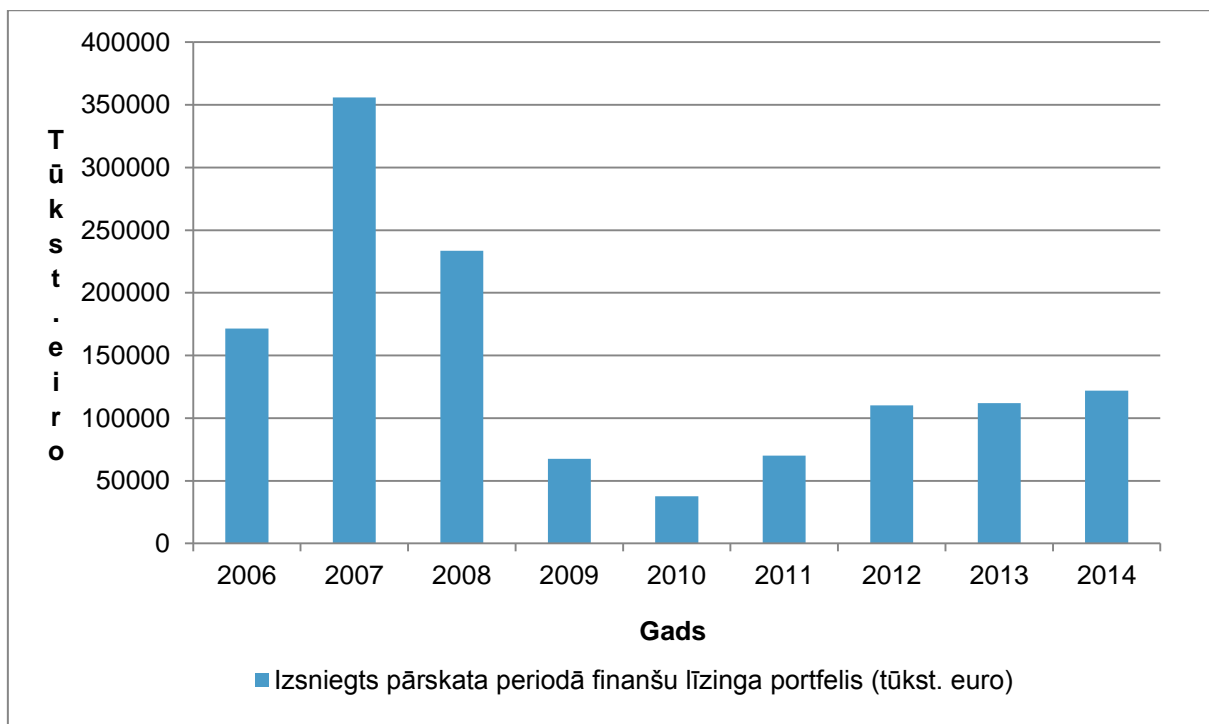
Gads	Valstī noteikta minimālā mēneša darba alga (eiro)
2005	113,83
2006	128,06
2007	170,74
2008	227,66
2009	256,12
2010	256,12
2011	284,57
2012	284,57
2013	284,57
2014	320
2015	360

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

Centrālās statistikas pārvaldes mājaslapā ir atrodami dati par valstī noteikto minimālo mēneša darba algu. Minimāla darba alga ir vairāk paredzēta mazāk kvalificētiem darbiniekiem un to aizsardzībai. Datu periodā no 2005. Līdz 2015.gadam. minimālas mēneša darba algas apmērs pieaugums sastādīja 246 eiro. Tas nozīmē, ka valstī minimāla darba samaksa pašlaik ir 360 eiro. Ar šo naudas summu iedzīvotājiem ir jāmaksā par mājokli, jāiegādājas pārtikas un nepārtikas preces. Zinot pašreizējo ekonomisku situāciju Latvijā, tas nebūtu reāli, jo cenas ir nesamērīgi augstas. Ienākumu zemās summas liecina, ka iedzīvotājiem radīsies nepieciešamība izmantot kredītpakalpojumus, lai varētu iegādāties vajadzīgo. No tā rodas problēmas ar kredītu atmaksāšanu jo, darbiniekiem ar zemu kvalifikāciju darba samaksa nepaaugstināsies. Ir iespējams, ka darba algas minimālā summa gada laikā paaugstināsies, bet problēma ir tāda, ka arī visas pārējās cenas pieaugs. Autors uzskata, ka valstī noteiktā minimālā mēneša darba alga ir viena no būtiskiem iemesliem, kāpēc valstī ir liels iedzīvotāju īpatsvars, kas naudas trūkuma dēļ nevar atļauties segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu.

2.5. Līzinga datu apskats

Centrālā statistikas pārvalde ir apkopojusi datus pārskata periodā par izsniegto finanšu līzinga portfeliem. Līzinga portfeli ietilps finanšu līzinga un operatīvā līzinga izsniegtā apjoma summas. 2.4. attēlā var redzēt, ka vislielākais izsniegtais līzinga apjoms pārskata periodā tika fiksēts 2007.gadā. Tas sastādīja 233533,8 tūkst.eiro. Pēc ekonomiskās krīzes līzingu apjoms dramatiski pazeminājās. Vismazākais apjoms tika izsniegts 2010.gadā, tas bija tikai 37547,6 tūkst.eiro. Tas nozīmē, ka līzinga pakalpojumu sniegšana pēc krīzes laika sāka prasīt mazākas naudas summas. Tas varētu nozīmēt, ka uzņēmumiem, kuri nodarbojas ar līzinga pakalpojumu sniegšanu, ir nostiprinājušies stingrāki nosacījumi līzinga izsniegšanai. Bija radusies problēma, ka personas, kuras paņēmušas līzingu, daudzkārt nevarēja atdot līzinga līgumā nosacīto maksu, radot zaudējumus. Nepietiekama kapitāla dēļ personām bija jāvērsas pie līzinga pakalpojuma sniedzējiem, bet Latvijas ekonomiskās situācijas dēļ, ne vienmēr tie varēja aizņemt summu atmaksāt. Mūsdienās līzinga ņemšana ir balstīta uz to, ka personai ir stabili oficiālie ienākumi, un tikai tad tā varēs izmantot sniegtos pakalpojumus. Tādēļ pēc 2011.gada. aizdevumu portfelis stabilizējās robežās starp 110000 un 120000 tūkst.eiro.

2.5. att Izsniegts pārskata periodā finanšu līzinga portfelis.

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

2.6. Banku darbības novērtējums

Finanšu un kapitāla tirgus komisija apkopoja datus par kredītiestāžu ceturkšņu pārskatiem. Dati dod vispārīgu priekšstatu par banku darbību. 2.2. tabula sniedz informāciju par periodu no 31.03.14 līdz 31.03.15. Apskatot tabulu, var redzēt, kā mainījās vai nemainījās Latvijas banku un ārvalstu banku filiāļu skaits Latvijā, Latvijas banku filiāļu skaits ārvalstīs un Eiropas ekonomikas zonas (ES dalībvalstis, Islande, Lihtenšteina un Norvēģija) valstu finanšu sektora uzraudzības institūciju iesniegumu skaits par pakalpojumu sniegšanas brīvības principa izmantošanu Latvijā. Apskatītā perioda beigās banku skaits bija 26 tajā skaita iekļaujas ārvalstu banku filiāles, kuru skaits ir 6 un ārvalstu banku meitasbankas, kuru skaits ir 5. Latvijas banku skaits ir 12 vienības.

Informācija par Latvijas banku filiāļu skaita ārvalstīs ir, ka Igaunijā, Itālijā, Lietuvā, Portugālē pastāv pa 1 filiālei un Kiprā atrodas 2 filiāles.

Vislielākais Eiropas ekonomikas zonas valstu finanšu sektora uzraudzības institūciju iesniegumu skaits par pakalpojumu sniegšanas brīvības principa izmantošanu Latvijā tiek konstatēts no Lielbritānijas kuru skaits ir 60. Otrais pēc iesniegumu skaita ir Vācija. Ārvalstis

tiecas, pie tā lai iekļautos Latvijas finanšu tirgu un piedāvātu bankas sniedzamos pakalpojumus arī Latvijā, prasot brīvības principa izmantošanu.

2.7.tabula

Vispārīgā informācija par banku darbību

	31.03.14.	30.06.14.	30.09.14.	31.12.14.	31.03.15.
Bankas un ārvalstu banku filiāles, t.sk.	26	26	26	26	26
ārvalstu banku filiāles	9	9	9	9	9
ārvalstu banku meitasbankas Latvijā	6	5	5	5	5
Latvijas banku filiāles ārvalstīs					
Igaunijā	1	1	1	1	1
Itālijā	1	1	1	1	1
Kiprā	2	2	2	2	2
Lietuvā	1	1	1	1	1
Portugālē	1	1	1	1	1
EEZ* valstu finanšu sektora uzraudzības institūciju iesniegumu skaits par pakalpojumu sniegšanas brīvības principa izmantošanu Latvijā no:					
Lielbritānijas	63	61	61	60	60
Vācijas	40	38	38	39	40
Austrijas	28	31	31	31	31
Francijas	22	24	24	24	24
Luksemburgas	27	26	27	27	26
Nīderlandes	12	12	12	12	11
Īrijas	18	17	16	16	16
citām	92	90	92	93	93

* EEZ - Eiropas ekonomikas zona (ES dalībvalstis, Islande, Lihtenšteina un Norvēģija)

Avots: Finanšu un kapitāla tirgus komisija Pieejams: <http://www.fktk.lv/lv/statistika>

2.7.Ieguldījumu sabiedrību darbības

Ieguldījumu sabiedrības darbības rezultāti kurus ir apkopojusi Finanšu un kapitāla tirgus komisija ietver Latvijas Ieguldījumu sabiedrību kopējo skaitu, Ieguldījumu fondu kopējo skaitu un ieguldījumu apliecību skaitu par periodu no 30.09.2013. līdz 30.09.2014.

2.8.tabula

Informācija par ieguldījumu pārvaldes sabiedrību darbību

	2013		2014		
	30.09.2013.	31.12.2013.	31.03.2014.	30.06.2014.	30.09.2014.

Ieguldījumu pārvaldes sabiedrību skaits	12	12	11	12	12
Ieguldījumu fondu skaits, t.sk.	36	37	32	32	30
atvērtie ieguldījumu fondi	26	28	28	28	28
slēgtie ieguldījumu fondi	10	9	4	4	2
Ieguldījumu apliecību skaits	43 623 692	38 856 213	40 070 624	39 586 448	36 740 344

Avots: Finanšu un kapitāla tirgus komisija Pieejams: <http://www.fktk.lv/lv/statistika>

Ir redzams, ka ieguldījumu fondu skaits par apskatīto periodu samazinājās par 6. Ieguldījumu apliecību skaits salīdzinot statistikas sākumu un beigas samazinājās par 7 tūkstošiem. Tas liecina ka personas mazāk izmanto ieguldījumu iestāžu sniegtus pakalpojumus, un tās varētu nozīmēt, ka investoriem pazeminājās brīvas piekļuves līdzekļu skaits un tieksmē pret investēšanu un akciju pirkšanu tāpat pazeminājās.

3. Finanšu rādītāju izpēte.

Savam bakalaura darbam autors ir izvēlējis veikt pētījumu ar mērķi prognozēt un izstrādāt priekšlikumus finanšu pakalpojumu attīstībai un tai saistošo faktoru ietekmi. Izvēlēta pētīšanas metode ir regresijas analīze un prognozes veidošana, kura veikta ar Microsoft Excel vides palīdzību. Regresijas analīze nosaka, pēc kādas likumsakarības mainās rezultatīvā pazīme, mainoties faktoriālās pazīmes vērtībām, ļauj izveidot prognozi rezultatīvās pazīmes noteikšanai.

3.1 Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summas izpēte

Darbā par rezultatīvo pazīmi apkopoti dati par Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu tūkstošos eiro laika posmā no 2005. līdz 2014. gadam.

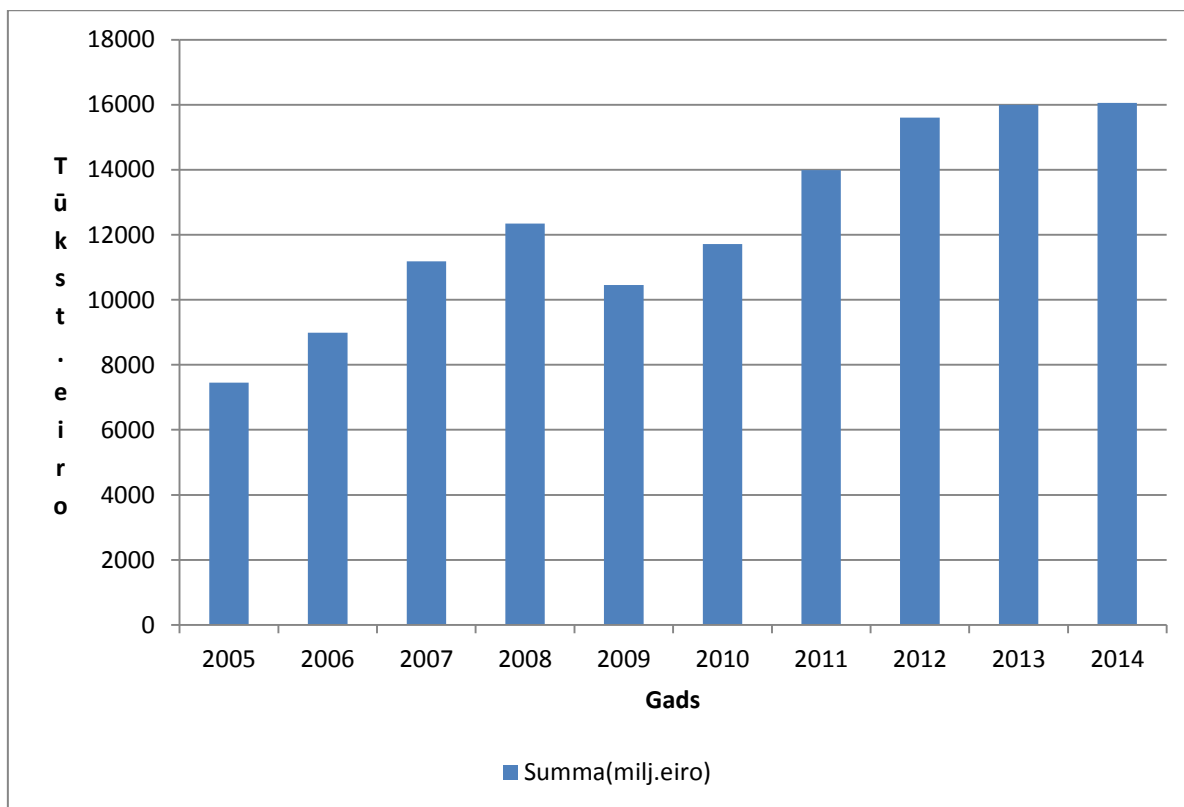
3.1.tabula

Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa (tūkst.eiro)

Gads	Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa (tūkst.eiro)
2005	7456,1
2006	8983,6
2007	11187
2008	12341,9
2009	10459,1
2010	11713,4
2011	13985,9
2012	15599,3
2013	16000,4
2014	16056

Avots: Eurostat. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/>

3.1.tabulā apkopotie dati ļauj secināt, ka notiktajā laika posmā kredītu summai ir tendence pieaugt un tās lielākais rādītājs ir fiksēts 2014.gadā, kurš sastāda 16059 tūkstoši eiro. Datu saistībā ir izveidota dinamikas līkne (sk.3.1.att.), kura grafiski atspoguļo Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu tūkstošos eiro (Y).

3.1. att. Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa (tūkst.eiro)

Avots: Eurostat. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/>

Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa noteic, to, cik bieži un kādā apjomā Latvijas iedzīvotāji izmantos kredītņemšanas pakalpojumus. Statistikā ir iekļauti visi kredītu veidi, kuri tiek piedāvāti Latvijas iedzīvotājiem, to summa ir aprēķināta tūkstošos eiro.

3.2.Faktoru izpēte

Regresijas analīzei tika iekļauti dati par laiku no 2005. Līdz 2014.gadam. Par pirmo faktoriālo pazīmi tika izvēlēts Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (X_1), bet par otro - Latvijā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro vienībās (X_2) (skat.3.2.tab).

3.2..tabula

Gads	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (Eiro)	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa (Eiro)
2005	6077	350
2006	7697	430
2007	10239	566
2008	11204	682

2009	8821	655
2010	8662	633
2011	9859	660
2012	10839	685
2013	11537	716
2014	12052	765

Avots: Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/>

Latvijas iekšzemes kopprodukts parāda vispārējo ekonomisko situāciju, saražoto preču un sniedzamo pakalpojumu summārās vērtības gada beigās. Tas ir būtisks faktors, kurš noteikti ietekmē Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu, jo kredītu izsniegšana ir pakalpojums, kurš ir iekļauts iekšzemes kopproduktā.

Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksai arī ir būtiska ietekme uz Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu, jo pēc tās, var noskaidrot vai pie konkrētas vidējas algas iedzīvotāji vērsies pēc aizdevumu ņemšanas, vai nu vīniem pietiks tās, lai iztiktu bez šā pakalpojuma izmantošanas.

3.3 Regresijas analīze

Par pirmo analīzes veidu ir izraudzīta daudzfaktoru lineārā regresija. Tā kā daudzfaktoru analīzes veidu ir vērts veikt tikai tad, ja rezultātīvā pazīme cieši korelē ar faktoriālajām pazīmēm, tad tika veikta korelācijas analīze, kas parāda, vai Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa ir atkarīga no Latvijas iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju un Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas.

3.3..tabula

Korelācijas matrica

	Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa tūkstošos eiro (Y)	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro(X_1)	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro(X_2)
--	---	---	---

Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu apjomu tūkstošos eiro (Y)	1		
Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro (X ₁)	0,898288	1	
Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro (X ₂)	0,885693	0,896771	1

Avots: autora veikti aprēķini.

No korelācijas matricas ir redzams, ka Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro (x₁) un Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro (x₂) ir cieši korelēti ar Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu tūkstošos eiro (Y). Par to liecina augsts korelācijas koeficients starp rezultatīvo pazīmi un faktoru x₁ (Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro) ir 0,8982 un rezultatīvo pazīmi un faktoru x₂ (Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro) ir 0,8857. Tā kā koeficients ir tuvs 1, tas liecina par datu ciešo saistību. Savukārt, korelācija starp faktoriem x₁ (Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro) un x₂ (Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro) arī ir ļoti cieša. Korelācijas koeficients sastāda 0,8968.

3.4.tabula

Regresijas statistika

Korelācijas koeficienta modulis	
r	0,916360946
Determinācijas koeficients R ²	0,839717383
Koriģētais determinācijas koeficients	0,793922349
Regresijas standartklūda S _{yx}	1361,051602
Novērojumu skaits	10

Avots: autora veikti aprēķini.

No regresijas statistikas datiem (sk.3.4.tab.) ir redzams, ka regresijas modelis izskaidro 83,9% no Latvijas iedzīvotāju paņemtā kredīta summas izmaiņām. To parāda determinācijas koeficients, kurš ir 0.8397. Prognozēto vērtību standartklūda ir 1361,05.

3.5.tabula

Regresijas vienādojuma koeficienti

	Koeficients	Koeficienta standartkļūda
Brīvais loceklis a	-1626,689326	2382,717455
Regresijas koeficients b1	0,847792811	0,545705688
Regresijas koeficients b2	9,414638868	7,866569685

Avots: autora veikti aprēķini.

No 3.5.tabulas ir redzams, ka regresijas vienādojums ir:

$$Y = -1626.689 + 0.848x_1 + 9.414x_2$$

Interpretējot šo vienādojumu, nepieciešams apskatīt tā standartizēto vienādojumu, kurš šajā gaidījumā ir lineāra daudzfaktoru regresijas vienādojums:

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2$$

Interpretācija:

- Mainoties Latvijas iekšzemes kopproduktam uz vienu iedzīvotāju (x_1) par vienu eiro, Latvijas iedzīvotāju paņemtais kredīts vidēji pieaugs par 0.848 tūkstošiem eiro, pie nosacījuma, ka faktors x_2 (Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa (eiro)) paliek nemainīgs.
- Mainoties Latvijas strādājošo mēneša vidējai darba samaksai (x_2) par vienu eiro, Latvijas iedzīvotāju paņemtais kredīts vidēji pieaugs par 9.414 tūkstošiem eiro, pie nosacījuma, ka faktors x_1 (Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (eiro)) paliek nemainīgs. .

Nosakot vienādojumu, var izveidot prognozi rezultatīvajai pazīmei, bet vispirms nepieciešams izveidot prognozi katram faktoram.

Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju tika prognozēts ar lineārā trenda prognozes palīdzību.

3.6.tabula

Iekšzemes kopprodukta prognoze

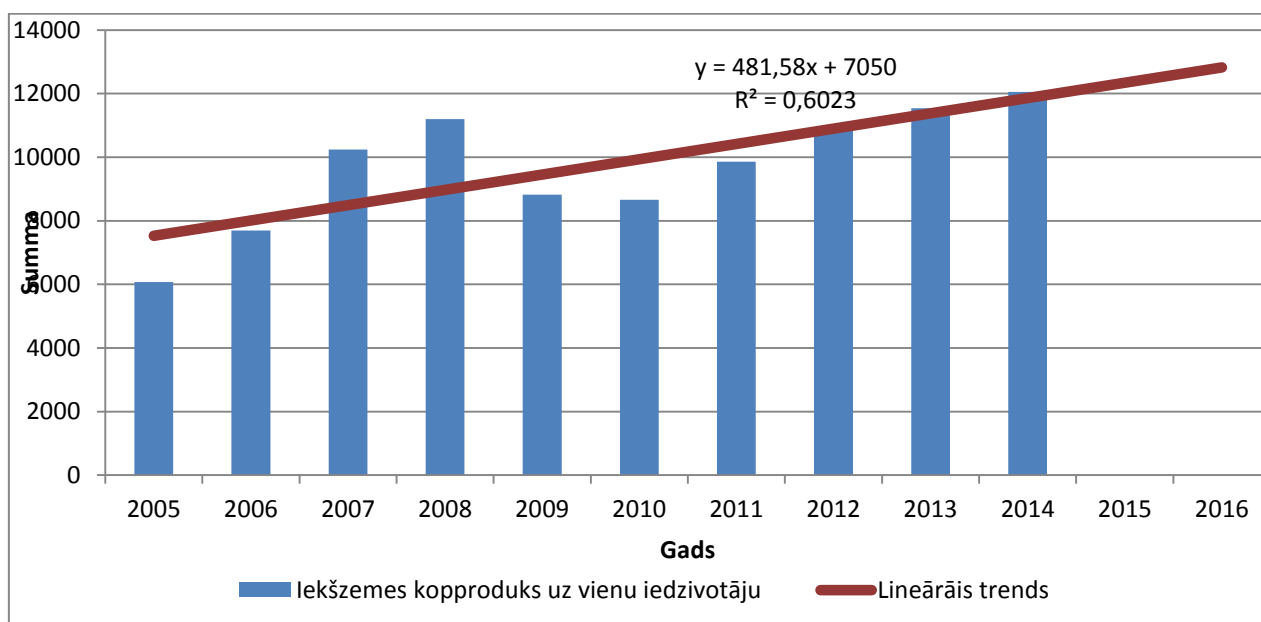
Gads	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (Eiro)
2005	6077

2006	7697
2007	10239
2008	11204
2009	8821
2010	8662
2011	9859
2012	10839
2013	11537
2014	12052
2015	12347
2016	12829

Avots: autora veikti aprēķini.

Izmantojot Excell funkciju TREND, izveidojās šādi rezultāti (sk.3.6.tabulu):

- 2015. gadam prognozējamais Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju būs 12347 tūkstoši eiro.
- 2016. gadam prognozējamais Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju būs 12829 tūkstoši eiro

3.1. att. Latvijas Iekšzemes kopprodukta prognoze

Avots: autora veidots attēls

Apkopotie rezultāti liecina par trenda līknes augošo tendenci, kas atspoguļota 3.1 attēlā

Vienādojums pēc kura tika aprēķināti prognozes dati :

$$y = 481,58x + 7050$$

Ar modeli var izskaidrot 60,2% no Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņas uz vienu iedzīvotāju. Determinācijas koeficients(R^2) ir 0.6023 un tas nozīmē, ka modelis ir cieši saistīts ar Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņām

Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas tika prognozēts ar lineārā trenda prognozes palīdzību.

3.7.tabula

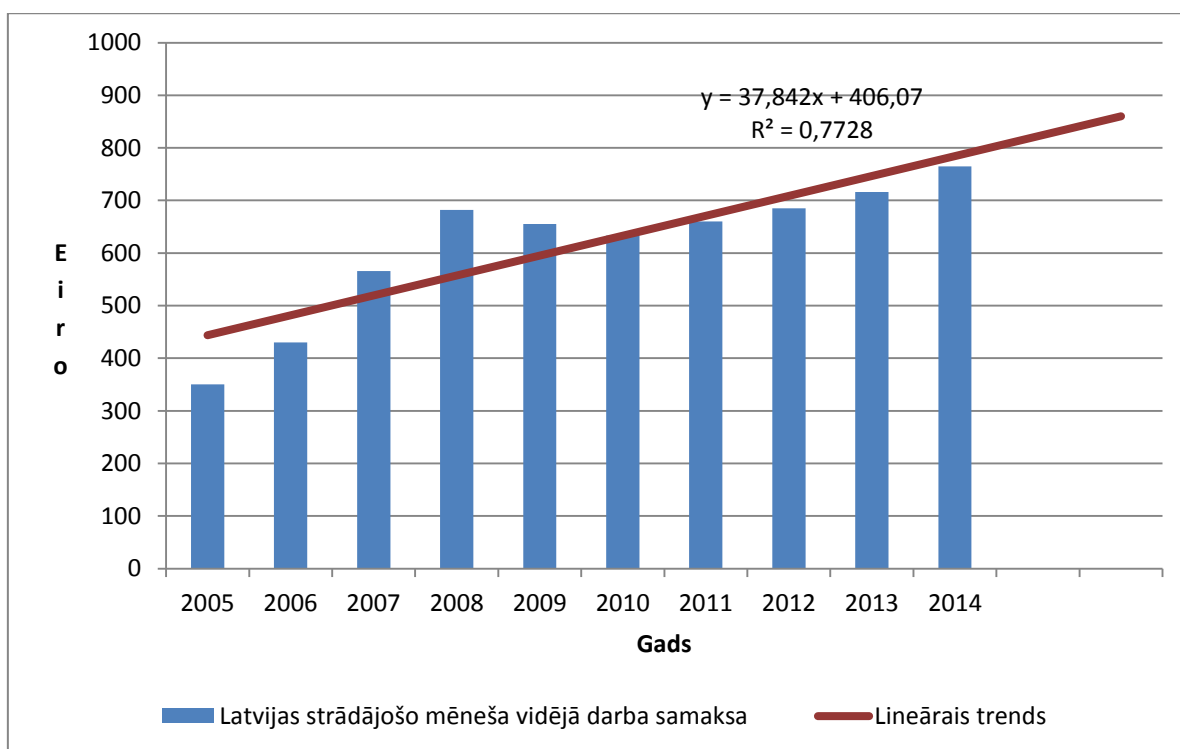
Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas prognoze

Gads	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro
2005	350
2006	430
2007	566
2008	682
2009	655
2010	633
2011	660
2012	685
2013	716
2014	765
2015	822
2016	860

Avots: autora veikti aprēķini.

Izmantojot Excell funkciju TREND, izveidojas šādi rezultāti (sk.3.7.tabulu):

- 2015. gadam prognozējamā Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa būs 822 eiro
- 2016. gadam prognozējamā Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa būs 860 eiro

3.2. att. Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas prognoze

Avots: autora veidots attēls

Apkopotie rezultāti liecina par trenda līknes augošo tendenci, kas atspoguļota 3.2 attēlā

Vienādojums, pēc kura tika aprēķināti prognozes dati :

$$y = 37,842x + 406,07 .$$

Ar šo modeli var izskaidrot 77,28% Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas izmaiņas. Determinācijas koeficients(R^2) ir 0.7728. Tas nozīmē, ka modelis ir cieši saistīts ar Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas izmaiņām.

Ņemot vērā faktoru prognozes rezultātus 2015. un 2016.gadam, var prognozēt Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu pēc iepriekšminēta vienādojuma:

$$Y = -1626.689 + 0.848x_1 + 9.414x_2$$

3.8.tabula

Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu prognoze

Gads	Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa tūkstošos eiro	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju eiro	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa eiro
2005	7456,1	6077	350
2006	8983,6	7697	430

2007	11187	10239	566
2008	12341,9	11204	682
2009	10459,1	8821	655
2010	11713,4	8662	633
2011	13985,9	9859	660
2012	15599,3	10839	685
2013	16000,4	11537	716
2014	16056	12052	765
2015	19838,73	12347	822
2016	20603,36	12829	860

Avots: autora veikti aprēķini.

Prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu 2015. gadam, izveidojās šādi rezultāti:

$$Y = -1626.689 + 0.848 * 12347 + 9.414 * 822$$

$$Y = 19838.73$$

Prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu 2016. gadam, izveidojās šādi rezultāti:

$$Y = -1626.689 + 0.848 * 12829 + 9.414 * 860$$

$$Y = 2060.36$$

Var secināt, ka prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu 2015.gadam būs 19838.73 tūkstoši eiro, bet 2016.gadam- 2060 tūkstoši eiro.

Par otro analīzes veidu ir izraudzīta daudzfaktoru nelineārā regresija, kuras izmantošana potenciāli varēs atrast modeli, kurš labāk izskaidros Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu apjomu, mainoties Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksai un Latvijas iekšzemes kopproduktam uz vienu iedzīvotāju.

Izmantojot funkciju LOGEST, izveidojas tabula 3.9, kura parāda regresijas analīzes koeficientus, koeficientu standartklūdas, determinācijas koeficientu un regresijas standartklūdu.

3.9.tabula

Regresijas rezultāti

Regresijas vienādojuma koeficienti:	
a	3520,751
b1	1,000066
b2	1,000962
Koeficientu standartklūdas	

a	0,170242
b1	3,9E-05
b2	0,000562
Determinācijas koeficients R^2	0,888785
Regressijas standartklūda	0,097245

Avots: autora veikti aprēķini.

No regresijas rezultātu tabulas redzams nelineārais regresijas vienādojums:

$$Y=3520.751*1.000066^{x1}*1.000962^{x2}$$

Determinācijas koeficients: $R^2=0,887885$.

Regressijas modelis izskaidro 88,7% no Latvijas iedzīvotāju paņemtā kredīta summas izmaiņām. Prognozēto vērtību standartklūda ir 0,087245.

Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju tika prognozēts ar pakāpes trenda prognozes palīdzību.

3.9.tabula

Iekšzemes kopprodukta prognoze (Pakāpes trends)

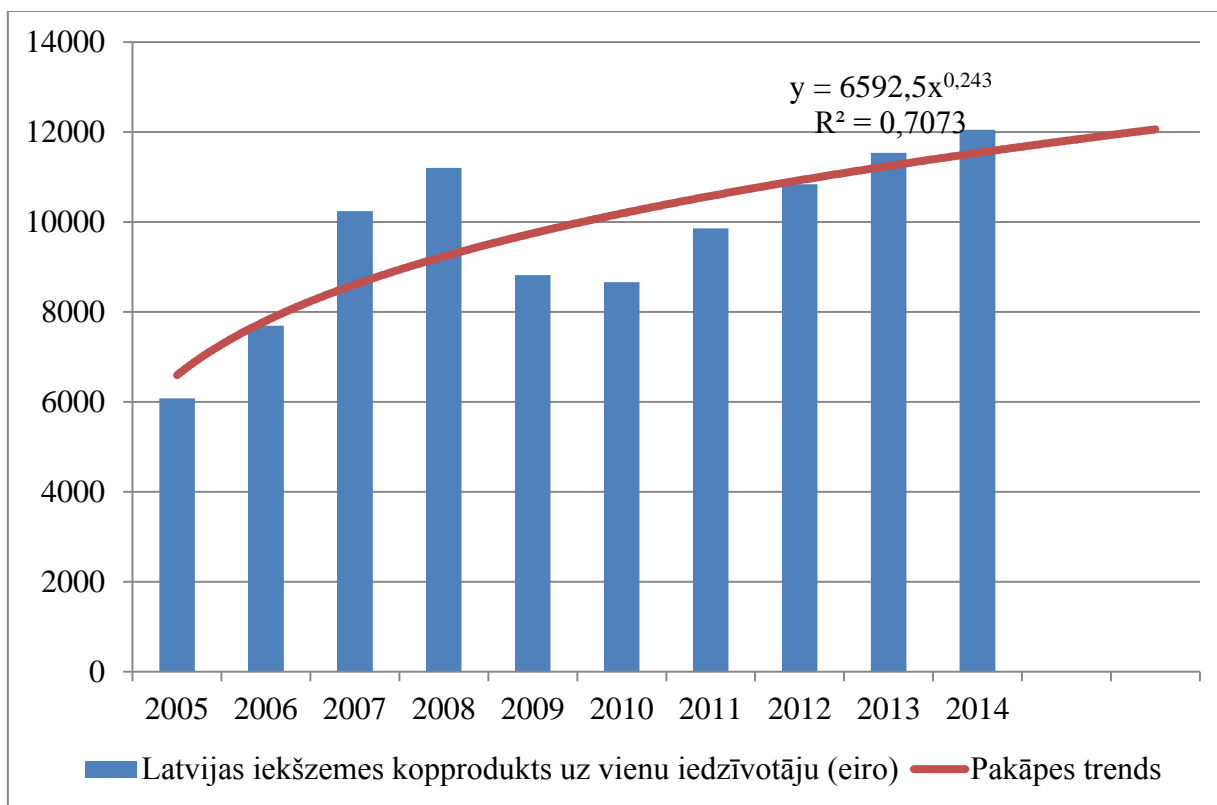
Gads	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (eiro)
2005	6077
2006	7697
2007	10239
2008	11204
2009	8821
2010	8662
2011	9859
2012	10839
2013	11537
2014	12052
2015	11806,16
2016	12058,44

Avots: autora veikti aprēķini.

Izmantojot pakāpes trenda prognozi, izveidojās šādi rezultāti (sk.3.9.tabulu):

- 2015. gadam prognozējamais Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju būs 11806 tūkstoši eiro.

- 2016. gadam prognozējamais Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju būs 12058 tūkstoši eiro

3.3. att. Latvijas Iekšzemes kopprodukta prognoze

Avots: autora veidots attēls

Vienādojums, pēc kura tika aprēķināti prognozes dati :

$$y = 6592,5x^{0,243}$$

Ar modeli var izskaidrot 70,7% no Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņas uz vienu iedzīvotāju. Determinācijas koeficients (R^2) ir 0.7073 nozīmē, ka modelis ir cieši saistīts ar Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņām.

Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa tika prognozēta ar pakāpes trenda prognozes palīdzību.

3.10.tabula

Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas prognoze (Pakāpes trends)

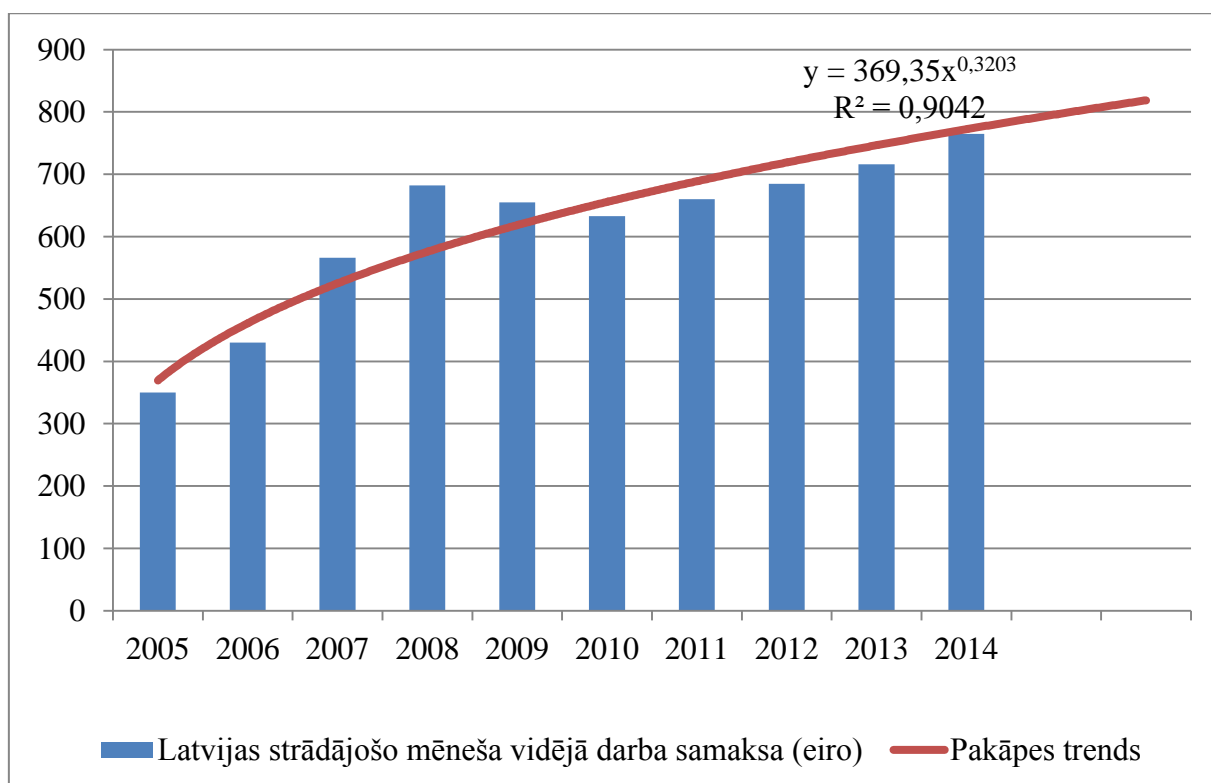
Gads	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa (eiro)
2005	350
2006	430
2007	566
2008	682
2009	655

2010	633
2011	660
2012	685
2013	716
2014	765
2015	796,15
2016	818,65

Avots: autora veikti aprēķini.

Izmantojot pakāpes trenda prognozi, izveidojās šādi rezultāti (sk.3.9.tabulu):

- 2015. gadam prognozējamais Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa būs 796.15 eiro.
- 2016. gadam prognozējamais Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa būs 818.65 eiro

3.4. att. Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas prognoze

Avots: autora veidots attēls

Vienādojums, pēc kura tika aprēķināti prognozes dati :

$$y = 369,35 \cdot x^{0,3203}$$

Ar modeli var izskaidrot 90,4% no Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas uz vienu iedzīvotāju. Determinācijas koeficients (R^2) ir 0.9042 nozīmē, ka modelis ir ļoti cieši saistīts ar Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņām.

Ņemot vērā faktoru prognozes rezultātus 2015. un 2016.gadam, var prognozēt Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu pēc iepriekšminēta vienādojuma:

$$Y=3520.751*1.000066^{x1}*1.000962^{x2}$$

3.11.tabula

Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu prognoze

Gads	Latvijas iedzīvotāju paņemtais kredīts (tūks. eiro)	Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju (eiro)	Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa (eiro)
2005	7456,1	6077	350
2006	8983,6	7697	430
2007	11187	10239	566
2008	12341,9	11204	682
2009	10459,1	8821	655
2010	11713,4	8662	633
2011	13985,9	9859	660
2012	15599,3	10839	685
2013	16000,4	11537	716
2014	16056	12052	765
2015	16500,41	11806,16	796,15
2016	17144,39	12058,44	818,65

Avots: autora veikti aprēķini.

Prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu 2015. gadam, izveidojās šādi rezultāti:

$$Y=3520.751*1.000066^{11806.16}*1.000962^{796.15}$$

$$Y=16500.41$$

Prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu 2016. gadam, izveidojās šādi rezultāti:

$$Y=3520.751*1.000066^{12058.44}*1.000962^{818.65}$$

$$Y=17144.39$$

Var secināt, ka, prognozējot Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa 2015.gadam, būs 16500.41 tūkstoši eiro, bet 2016.gadam- 17144.39 tūkstoši eiro.

3.3.1. Regresijas iegūto rezultātu kopsavilkums

Regresijas analīze ļāva noteikt, pēc kādas likumsakarības Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summa tiek ietekmēta ar Latvijas iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju un Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas izmaiņām. Pirmajā gadījumā veicot analīzi ar lineāras daudzfaktoru regresijas palīdzību, determinācijas koeficients sanāca 0,839717383. Otrajā gadījumā veicot analīzi ar nelineāro daudzfaktoru eksponenciālas regresijas palīdzību, determinācijas koeficients sanāca 0,887885. Tas ļauj secināt, ka nelineāras regresijas rezultātā Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju un Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas faktori, labāk izskaidro nelineāra eksponenciālā daudzfaktoru regresijas modelis :

$$Y=3520.751*1.000066^{x1}*1.000962^{x2}$$

Modelis ļauj precīzāk prognozēt Latvijas iedzīvotāju paņemto kredīta summu 2015. un 2016. gadam. Tas ļauj secināt, ka Latvijas iedzīvotāji nākotnē vairāk izmantos aizdevumu sniedzēju pakalpojumus un paņemto kredītu summa nākamajiem periodiem būs ar augšanas tendenci.

Secinājumi un priekšlikumi

Secinājumi:

- Pastāv un tiek piedāvāti vairāki finanšu pakalpojumu veidi.
- Finanšu pakalpojumu tirgus dalībnieki tiek iedalīti divās pamatgrupās, kas veic dažādas finanšu pakalpojumu darbības
- Uzņēmumi, kuri nodarbojas ar apdrošināšanas sniegšanu, izmaksā atlīdzības tikai 55% no kopējās summas, kuru saņem, parakstot apdrošināšanas polises.
- No ārvalstu sabiedrību skaita izceļas Igaunija ar savu aktivitāti apdrošināšanas tirgū, 2014. gada 4 ceturksnī bija konstatēts 7 Igaunijas filiāļu skaits.
- 2013. gadā tiek pamanīta vislielākā procentuālā atšķirība, starp ilglaicīgo un īslaicīgo kredītu, tā sastādīja 5%. Šīs starpības dēļ kredītņēmējiem ir jāaizdomājas, uz cik ilgu laika periodu viņiem ir vērts ņemt aizdevumus.
- Statistika par iedzīvotāju īpatsvaru, kas naudas trūkuma dēļ nevarēja atļauties segt komunālo pakalpojumu rēķinus, īri vai atmaksāt kredītu, liecināja, ka vairāk kā ceturtdaļai no visiem Latvijā esošajiem iedzīvotājiem bija grūtības finansiālajos jautājumos
- Korelācijas analīze parādīja, ka Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju un Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa ir cieši korelēti ar Latvijas iedzīvotāju paņemto kredītu summu. Savukārt, korelācija starp Latvijas iekšzemes kopproduktu uz vienu iedzīvotāju un Latvijas strādājošo mēneša vidējo darba samaksu arī ir ļoti cieša.
- Lineāras regresijas analīzes dati parādīja, ka regresijas modelis izskaidro 83,9% no Latvijas iedzīvotāju paņemtā kredīta summas izmaiņām. Nelineāras regresijas modelis izskaidro 88,7% no Latvijas iedzīvotāju paņemtā kredīta summas izmaiņām. tātad nelineāras regresijas modelim ir lielāka ietekme no kopējas Latvijas iedzīvotāju paņemtais kredīta summas, kuru izskaidro Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju, kā arī Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksa.
- Latvijas iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju prognoze tika veikta ar lineāra trenda un pakāpes trenda palīdzību. Linearā trenda gadījumā ar modeli var izskaidrot 60,2% no Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņām uz vienu iedzīvotāju. Tas nozīmē, ka iegūtais modelis ir cieši saistīts ar Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņām. Ar pakāpes trenda modeli var izskaidrot 70,7% no Latvijas iekšzemes kopprodukta

izmaiņām uz vienu iedzīvotāju. Tas nozīmē, ka, prognozējot Latvijas iekšzemes kopprodukta izmaiņu uz vienu iedzīvotāju, ir labāk izmantot pakāpes trenda modeli.

- Ar lineāra trenda modeli var izskaidrot 77,28% Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksas izmaiņas, bet ar pakāpes trenda modeli var izskaidrot 90,4% no Latvijas strādājošo mēneša vidējā darba samaksas uz vienu iedzīvotāju. Lietderīgāk, prognozējot Latvijas strādājošo mēneša vidējās darba samaksu, būtu izmantot pakāpes trenda modeli.
- Nelineāras eksponenciālās regresijas modelis ļauj precīzāk prognozēt Latvijas iedzīvotāju paņemto kredīta summu 2015. un 2016. gadam.
- Latvijas iedzīvotāji nākotnē vairāk izmantos aizdevumu sniedzēju pakalpojumus, un paņemto kredītu summa nākamajiem periodiem būs ar augšanas tendenci.

Priekšlikumi:

- Paplašināt literatūras un avotu klāstu, izmantojot citās valodās pieejamo, ar nolūku precizēt priekšstatu par tirgus dalībniekiem un finanšu pakalpojumu veidiem.
- Statistikas datu pārvaldītājiem būtu ieteicams izpētīt pagarināt datu izpēti par nebanku aizdevumu sabiedrību izsniegto aizdevumu summām, lai varētu izmantot šos datus regresijas modeļa veidošanai.
- Finanšu pakalpojumu tirgus analīzē varētu iekļaut arī ārzemju datu apkopojumu salīdzinājumā ar datiem ar Latvijas radītājiem, lai noteiktu precīzāku finanšu pakalpojuma tirgus situāciju.
- Lai veiktu finanšu radītāju izpēti, vajadzētu izstrādāt un aprēķināt citu faktoru darbības ietekmi uz citu rezultātu pazīmi, izstrādāt modeļus, kuri varētu labāk izskaidrot finanšu tirgus pašreizējo situāciju. Jaunu modeļu izveidošana ļautu precīzāk prognozēt finanšu radītāju attīstību vai kritumu.
- Citu regresijas veidu izmantošana un iekļaušana pētījumā, lai varētu labāk izskaidrot faktoru ietekmi uz rezultātu un uzlabotu modeļa kvalitātes radītājus, kuri ļautu atrast to atkarību, kā arī izstrādāt kvalitatīvāku prognozēšanas vienādojumu. Modelis palīdzētu ieskatīties nākotnē un ļautu kontrolēt rezultātu, ietekmējot noteiktus faktorus, kuri ir nozīmīgāki.
- Lai varētu apskatīt globālu finanšu pakalpojumu tirgus situāciju, turpmāk būtu nepieciešams izmantot arī ārzemju statistikas datus, iekļaujot tos regresijas analīzē.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. **Подкатилова.Е.В** РЫНОК ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ И ЕГО МЕСТО В СТРУКТУРЕ ФИНАНСОВОГО РЫНКА, 2006. с.1-10;3с
2. **Берзон Н.И.** Финансовый менеджмент; 5-е изд., М.: Издательский центр „Академия”. 2009, с.648;16-17с.
3. **А. М. Ковалевоа** Финансы и статистика ,Учебное пособие, 1998 .230 с.
4. **А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфуллин.** Финансы предприятия. Учебное пособие. М.: Инфра , 1998. 343 с
5. **В.И. Видяпина, А.И. Добрынина и т.д** Экономическая теория М.: ИНФРА, 2009. с. 637;с.12.
6. European Payments council. Solution: SEPA - Vision and Goals". Pieejams: <http://www.europeanpaymentscouncil.eu/index.cfm/about-sepa/sepa-vision-and-goals/> (skatīts 19.04.2015)
7. Обзор платежных систем Европейского Союза Pieejams: <http://bankir.ru/tehnologii/s/obzor-platejnih-sistem-evropeiskogo-souza-1366795/> (skatīts 20.04.2015)
8. **Kudinska.М.**”Kreditēšana” 2008 126.lpp.10.-11..lpp.
9. **Е.Ф. Жукова** ОБЩАЯ ТЕОРИЯ ДЕНЕГ И КРЕДИТА ;1998 359.с
10. Экономика Толковый словарь." Издательство "Весь Мир". 2000.
11. **А. Кирилловых** Договор хранения вещей в ломбарде Право и экономика.,№ 8. 2008. С. 53-59
12. **Арсеньев В.** Паевые инвестиционные фонды. "Альпина Паблишер", М. 2003 с.160.
13. **Афоница С.Н.** Рынок ценных бумаг. - М., 2009. с.564;с35-37
14. В.Д. Камаева Учебник по основам экономической теории - Изд-во МГТУ, 2007. с.543;с36
15. **Бердникова, Т.Б.** Рынок ценных бумаг и биржевое дело. ИНФРА-М, 2002. с270
16. **Галанов, В.А.** Рынок ценных бумаг: Учебник Финансы и статистика, 2004.448 с.
17. **Камаева В.Д.** Экономическая теория: Учебник для вузов. Владос, 2004. 594с.
18. **Лещенко М.И.** Основы лизинга: Учебное пособие. Финансы и статистика, 2002. - 336 с
19. **Газман В.Д.** Финансовый лизинг: Высшая школа экономики. 2-е изд. Изд. дои ГУВЦШЭ, 2005. - 272 с.

20. **Ф. Жуков, Л.М. Максимова, О.М. Маркова и др** Банки и банковские операции: ЮНИТИ, 1997, с.224.
21. **Г.И. Кравцова, Г.С. Кузьменко, Е.И. Кравцов и др .** Деньги, кредит, банки: Учеб. БГЭУ, 2003.с.527.
22. **Буркова.А.** Инвестиционный банкинг в мировой экономике LAP Lambert Academic Publishing, 2011, с.204.;с.14.
23. **Ходачник Г.Э.** Основы банковского дела» Академия 2007 г., с.256
24. Latvijas banka Pieejams: <https://www.bank.lv/par-mums/uzdevumi/maksajumu-sistemas-uzdevumi/sistemas> (skatīts 20.04.2015)
25. Finanšu ministrija Pieejams: http://www.fm.gov.lv/lv/finansu_ministrija/nolikums/ (skatīts 20.04.2015)
26. **Масленчиков Ю.** Банковский кредит и возможность снижения кредитных рисков. Бизнес и банки. 2012. 78с.
27. **Иванов, В.В.** Ипотечное кредитование. Юность, 2005. 320 с С. 15 - 17.
28. **Киселев, А.А.** Понятие и виды ипотеки // Нотариус. 2005. с.46-50.
29. **Цылигина, Г.А.** Ипотека: жилье в кредит. Экономика, 2005.- с358.с. 65 - 66.
30. **Владимирова, Козлов.** Деньги кредит банки. 2006. с.285
31. **Щегорцов В.А., Таран В.А** Деньги, кредит, банки: Учебник для вузов, Юнити-Дана, 2012 ,с.415.
32. **Балабанов, Игорь Тимофеевич, Балабанов, Андрей Игоревич** Внешнеэкономические связи Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по экон. специальностям Финансы и статистика, 2000.с.176.
33. Centrālā statistikas pārvalde Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/termini/lizings-35138.html> (skatīts 20.04.2015)
34. **Kudinska.М.**”Kreditēšana” 2008.126.lpp. 32.-33.lpp.
35. Деньги. Кредит. Банки: Учебник Высшее образование 2009.С. 163.
36. **Алексеева Д. Г., Пыхтин С. В., Хоменко Е. Г.** Банковское право. Юристъ, 2005 с.479;с.104.
37. **Борисов А.Б.** Большой экономический словарь. Книжный мир, 2003. с.895 .
38. Денежные переводы и прием платежей Центр Исследований Платежных Систем и Расчетов, 2009. 512 стр.
39. **Бердникова Т.Б.** Рынок ценных бумаг и биржевое дело: учебное пособие ИНФРА , 2002. С.270 .

40. **Балабанов И.Т.**Риск-менеджмент МОСКВА ФИНАНСЫ И СТАТИСТИКА. 1996
.192 с.
41. Latvijas Apdrošinātāju asociācija. Pieejams: <http://www.laa.lv/> (skatīts 23.04.2015)
42. Eurostat. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/> (skatīts 23.04.2015)
43. Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/> (skatīts 23.04.2015)